

Tartu Ülikool
Maailma keelte ja kultuuride kolledž

Darja Melnik
M. LERMONTOVI „MEIE AJA KANGELASE“ KOLME EESTINDUSE ANALÜÜS
KIRJANIK-TÕLKIJA VS TÕLKIJA SEISUKOHAST
Magistritöö

Juhendaja: lektor Sirje Kupp-Sazonov, PhD

Tartu
2021

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Teoreetiline raamistik.....	5
1.1 Mõningad olulisemad tõlkija vs kirjanik-tõlkija võrdlemisele pühendatud uurimused ...	5
1.1.1 Tõlkija isiksus ja selle mõju tõlkele.....	8
1.2 Tõlkenormid	10
1.2.1 Tõlkenormid Eestis	11
1.3 Kordustõlge	14
1.3.1 Mis on kordustõlge?	15
1.3.2 Kordustõlgete ilmumise põhjused.....	15
1.3.3 Kordustõlke hüpotees	16
1.4 Originaalteos, eestindused ja tõlkijad	17
1.4.1 Mihhail Lermontov ja „Meie aja kangelane“	18
1.4.2 „Meie aja kangelase“ eestindused ja nende autorid	20
2. Analüüs.....	25
2.1 Korpus ja meetod.....	25
2.2 Kujundlik keelekasutus.....	26
2.3 Kultuurispetsiifilised elemendid.....	34
2.4 Tõlkenihked.....	38
2.5 Väljajätud/lisandused.....	48
2.6 Järeldused	51
Kokkuvõte	54
Kasutatud kirjandus	56
Summary	60
Lisa: paralleelkorpus.....	62

Sissejuhatus

Me oleme ümbritsetud paljude erinevate teoste tõlgetega, aga tihti jäävad tõlkijad tagaplaanile, olles lugejate jaoks nähtamatud. Kui aga pöörata tähelepanu detailidele, võib märgata, et tõlkija isiksus, tema taust mõjutavad tõlget väga palju. On olemas kutselised tõlkijad, kelle jaoks on tõlkimine peamiseks tööks, ja kirjanikud, kes tõlgivad aeg-ajalt, nii enda raamatuid kui ka teiste autorite omasid (edaspidi kasutatakse magistritöös nende eristamiseks termineid „tõlkija“ ja „kirjanik-tõlkija“). Kui leidsin Mihhail Lermontovi „Meie aja kangelase“ kolm erinevat tõlget eesti keelde, mille autoriteks on nii kirjanik-tõlkijad (Jaan Jõepera ja Karl August Hindrey) kui ka kutseline tõlkija (Väino Linask), tekkis mul suur huvi neid tõlkeid omavahel ning originaaliga kõrvutada, et leida võimalikke erinevusi ja pakkuda välja põhjusi, millest need erinevused tulenevad.

Probleem on oluline, kuna uurimused sellel teemal annavad parema ülevaate sellest, kuidas tõlgivad ilukirjandust kirjanikud ning kuidas seda teevad elukutselised tõlkijad. Muidugi, selleks, et teha mingeid olulisi üldistusi ja järeldusi, on vaja läbi viia palju uurimusi suure hulga teoste peal, aga minu eesmärk on oma magistritööga anda panus kirjanik-tõlkija vs tõlkija teema uurimisse ehk kõrvutada kirjaniku ja tõlkija tõlget M. Lermontovi „Meie aja kangelase“ eestinduste näitel.

Töö **eesmärk** on selgitada välja, kas ja kuidas erineb see, kuidas tõlgib tõlkija, kes on ka ise kirjanik, ja tõlkija, kes ise ilukirjandusteoste autor ei ole.

Töö kirjutamise käigus kavatsen tõestada või lükata ümber **hüpoteesi**: kirjanik-tõlkija kaldub rohkem originaalist eemale, lisades tõlkesse omaloomingut, samas kui elukutselise tõlkija tõlge on korrektsem ning originaalilähedasem. See hüpotees on minu enda arvamus, mille väljakujunemisele aitasid kaasa ka mitmed kirjanik-tõlkija teemaga seotud uurimused.

Selleks, et seda hüpoteesi tõestada või ümber lükata, said formuleeritud järgmised **uurimisküsimused**:

- 1) Kas kirjanik-tõlkija tõlkes on rohkem väljajätte ja/või lisatud sõnu/väljendeid?
- 2) Kas kirjanik-tõlkija on loominguilisem kujundlikke väljendite tõlkimisel (st kasutab nt nende väljendite omakeelseid ekvivalente otsetõlgete asemel)?

3) Millised on muud keelelised elemendid, mis eristavad kirjanik-tõlkijat tõlkijast (ja kas neid üldse saab eristada)?

Kuna analüüsitavad tõlked on valminud kolmel erineval aastal (1929, 1941 ja 1948) ning kaks viimast eestindust on kordustõlked, siis proovin lisaks peamisele hüpoteesile tõlgete analüüsimise käigus tõestada või lükata ümber kordustõlke hüpoteesi. Kuigi kõrvutan tõlkeid kirjanik-tõlkija vs tõlkija seisukohast, pean meeles ka seda, et tõlkijate valikuid võis mõjutada nende eelistatud tõlkestrateegia, mis on omakorda seotud kordustõlke hüpoteesiga (vt lk 16).

Magistritöö uurimisobjekt on M. Lermontovi kirjandusteos „Meie aja kangelane“ ja selle kolm eestindust: 1929. aasta J. Jõepera, 1941. aasta K. A. Hindrey ning 1948. aasta V. Linaski tõlge.

Töö koosneb sissejuhatuses, teoreetilise raamistiku peatükist, empiirilises osast (analüüs ja järeldused), kokkuvõttest, kasutatud kirjanduse loetelust ning lisast. Töö esimeses peatükis ehk teoreetilises raamistikus käsitlen seda, mida on teised uurijad kirjutanud kirjanik-tõlkijate kohta ja kirjutan tõlkija isiksuse mõjust tõlkele (sh tema prof. tegevuse mõjust). Samuti annan ülevaate tõlkenormidest, sealhulgas nendest, mis kehtisid Eestis eelpool mainitud tõlgete ilmumise ajal, kuna need võisid suure tõenäosusega tõlkijate valikuid mõjutada. Selles peatükis kirjutan lühidalt ka kordustõlke teemast ja kordustõlke hüpoteesist, tutvustan põgusalt M. Lermontovi kui kirjanikku ja analüüsitavat teost „Meie aja kangelane“ ning esitan mõningad andmed eestinduste autorite kohta. Töö teises peatükis ehk empiirilises osas tutvustan paralleelkorpust, mille koostas analüüsi hõlbustamiseks ning kuhu koondasin näited kolmest eestindustest, kõrvutades neid omavahel ja ka originaaliga. Korpuses on keelendid jagatud rühmadesse kategooriate järgi ja nii viisi on neid ka analüüsitud. Empiiriline osa koosneb peamiselt keelendite analüüsist, millele järgnevad järeldused; mõned konkreetsemad järeldused on esitatud juba alapeatükkide lõpus. Töö lõpeb kokkuvõttega ning lisast võib leida eelpool mainitud paralleelkorpuse.

1. Teoreetiline raamistik

1.1 Mõningad olulisemad tõlkija vs kirjanik-tõlkija võrdlemisele pühendatud uurimused

On läbi viidud mitmeid uurimusi kirjanikest tõlkijate rollis mingi teose näitel. Tähelepanuväärne on Lea Pildi artikkel „Tõlkimine kui interioriseerimine: Friedbert Tuglas Aleksei Tolstoi romaani „Peeter Esimene“ tõlkijana“, kuna artiklis pööratakse tähelepanu kirjaniku tõlkevalikute põhjustele, tema eesmärkidele tõlkimisel ning võrreldakse ka kirjaniku tõlketeost ja omaloomingut, ning see teema on tihedalt seotud käesoleva magistritöö uurimisküsimusega. Artikli peamine eesmärk oli analüüsida Tuglase tõlkestrateegiat pärast 1940. aastat, eesti kultuuri sovetiseerimise ajal (Pild 2018: 137).

Tuglas oli üks andekamaid eesti kirjakeele uuendajaid ning keeleuuendusi kasutas ta nii originaalloomingus kui ka tõlgetes. Tema tähelepanu ilukirjandusteostes köitsid enamasti keel ja stiil ning tema sõnul just paindlik ja rafineeritud kirjanduslik stiil näitab autori kirjandusliku kultuuri kõrget taset (*ibid.*: 138). Tuglas avaldab arvamust, et just kirjanikud on parimad tõlkijad kuna ainult nemad saavad intuitiivselt kaasa elada: „[...] Hoopis olulisem on intuiitiivne kaasaelamine – nii algupärandi kirjutades kui ka tõlkides. Seda ei saa õppida ega õpetada. Arvan, et ilukirjandust peaksid tõlkima üksnes ilukirjanikud. Muidu on tulemuseks ainult mõistuspärane refereerimine.“ (Torop 1999: 118).

Romaanis „Peeter Esimene“ esineb vähemalt kolm narratiivset strateegiat, mida tõlkija peab meeles pidama: „polüfoonsus“ ehk „mitmehäälnel“ jutustamismaneer; stiliseerimine, mis avaldub näiteks loodusmaastike sõnapiltides, ja leitmotiivide tehnika (Pild 2018: 139). Need tehnikad köitsid Tuglase kui tõlkija tähelepanu, kuna tema originaalloomingule olid omased sarnased elemendid ning paljud kriitikud olid täheldanud tema stiili sensuaalsust ning nägemiskujundite olulisust. Seega võib järeldada, et just parallelism Aleksei Tolstoi ja Tuglase stilistika vahel võiks olla üks põhjuseid, miks otsustas kirjanik „Peeter Esimest“ tõlkida (*ibid.*: 140).

Artiklis mainitakse ka vene kirjandusklassika tõlketraditsiooni, mis oli välja kujunenud iseseisvusperioodil ning mida Tuglas romaani tõlkides järgib: „tõlkija ei anna edasi eri kõnestiilide mitmehäälsust, piirdudes vaid üksikute arhaismise, murdeliste elementide,

kõnekeelsete väljendite ja vulgarismide „siirdamisega“ jutustaja ja romaani tegelaste literatuursesse kõnesse“ (Pild 2018: 141).

Mainitakse ka deminutiivide, liitomadussõnade ja võõrkeelse kõne tõlkimist, kuna nii selles romaanis kui ka vene keeles üldiselt on nende kasutamine väga sagedane ja loomulik. Tuglas kasutab oma tõlkes vähendussõnu peaaegu alati, kus need esinevad originaalis ning seega muutuvad need tõlkes tähtsamateks „venelikkuse“ markeriteks kõrvuti tegelaste nimede, isanimede, perekonnanimede ja teiste sarnaste elementidega. Pild kirjutab, et „tõlkides järjekindlalt deminutiivvorme, rõhutab tõlkija subjektiivse hinnangulisuse osatähtsust vene keeles“ (*ibid.*: 144).

Tuglas kasutab erinevaid tõlkestrateegiaid, näiteks mõnikord järgib ta lakoonilisuse eesmärki, lühendades tõlgitavat teksti (nt tõlgib neljast sõnast koosneva väljendi üheks sõnaks), mis on kirjeldatud kui Aleksei Tolstoi stiili eripära võimendamine. Pild täheldab, et artiklis välja toodud näited on „täpse tõlke juhtumid, kuid „täpsus“ peegeldab Tuglase kui originaaltekstide autori poeetikat, kus võib samuti täheldada keelelisi eksperimente ja püüet juurutada eesti keelde sõnavara, mis on varjunditelt mitmekülgne“ (*ibid.*: 145).

Kirjaniku eritunnuseks võib pidada ka seda, et tõlkides vene olustikulisi reaale, asendab Tuglas need sõnavaraga, mis on eesti lugejale tuntud eesti klassikalisest kirjandusest (eeskätt Tuglase originaalloomingust) ja eesti rahvaluule tekstidest (nt omadussõna *слюядное* (окошко) on tõlgitud kui rahvaluuleline „marjaklaas“, kuigi eesti keeles on olemas sõna „vilguklaas“ (*ibid.*: 146).

Järeldusena võib väita, et A. Tolstoi romaani „Peeter Esimene“ tõlkimine oli Tuglase jaoks loomuline projekt, mis huvitas teda erinevatel põhjustel, kus mitmed neist olid seotud just tema enda originaalloominguga.

Mitmed kirjanikud on avaldanud oma arvamust tõlkimise kohta, sealhulgas vene kirjanik ja tõlkija Vladimir Nabokov. Oma artiklis «Искусство перевода» (eesti k „Tõlkekunst“) eristab Nabokov kolme tüüpi tõlkijaid: teadlane, kes tahab kogu maailma nakatada oma armastusega unustatud või tundmatu kirjaniku vastu, kohusetundlik kirjanduse tööline, ja professionaalne kirjanik, kes puhkab välismaise venna seltsis. Teadlane on oma töös pedantne ja täpne, kohusetundlik tööline on mitte nii täpne, kuid neil mõlemal puudub igasugune kirjanduslik anne ning teadmised ega hoolsus ei asenda fantaasiavõimet ja stiili, mis

on olemas kirjanikul. Samas, kui tööle asub professionaalne kirjanik, kes tihti ei valda lähtekeelt niivõrd hästi ja kel puudub täpsus, tema poeetiline anne võib originaali varjutada, teisisõnu, „selle asemel, et riietuda autori rõivastesse, riietab tõlkija autorit enda rõivastesse“ (Набоков 1996: 395). Oma artiklis eristab Nabokov kolme omadust, mis peavad olema ideaalsel ilukirjanduse tõlkijal: esiteks, ta peab olema sama andekas kui originaali autor; teiseks, tõlkija peab perfektselt valdama mõlemat keelt, teadma mõlemat rahvast, autori stiili ja meetodi detaile, ajaloolisi allusioone ja sõnade päritolu, ning kolmandaks, tõlkija peab olema võimeline tegutsema nii, nagu ta oleks ise teose autor, esitades maksimaalse sarnasusega autori kõne- ja käitumisviisi, kombeid ja mõtteviisi (*ibid.*: 395).

Ühe võrdleva analüüsi kirjanik-tõlkija vs tõlkija teemal on teinud kriitik Olev Jõgi, kõrvutades 1934. aastal ilmunud A. H. Tammsaare Ivan Gontšarovi romaani „Oblomov“ tõlget selle 1953. aastal ilmunud Felix Kauba uustõlkega. Jõgi avaldab arvamust, et Tammsaare on ka tõlkijana jäänud kirjanikuks, kes pidas tõlkimist loominguliseks tööks, samas kui Kauba tõlge on väga täpne ja hoolega tehtud töö, kus on aga vähem gontšarovlikku kui Tammsaarel. Jõgi rõhutab, et just stiililiselt on Tammsaare tõlge tugevam Kauba omast (Jõgi 1953: 633, 635–636 – viidatud Sütiste 2017: 175 kaudu). Saab järeldada, et Kauba järgis enamasti pärast sõda domineerinud täpse tõlke põhimõtet, aga Tammsaare – kunstilise tõlkimise printsiipe (Sütiste 2017: 175), millest täpsemalt kirjutatakse tõlkenormidele pühendatud alapeatükis 1.2.

Magistritöö autor soovib mainida ka käesoleva töö teemaga haakuvat Katiliina Gieleni artiklit „Authors as Translators: Emerging Hierarchical Patterns of Literary Activity in Early Soviet Estonia“, kus Gielen arutleb selle üle, kuidas nõukogude aja kirjanikud olid mõjutatud tolle aja režiimist. Gielen kirjutab, et nõukogude aeg polnud Eesti ajaloos stabiilne, seega vaatleb ta Eesti 1940–50-aastate kirjanduspraktikate hierarhiat kui sujuvat üleminekut ühelt sotsiaal-poliitiliselt süsteemilt teisele ning pakub, et tõlkimine oli selles üleminekus vahendiks, et viia peamised eesti autorid perifeeriasse ja mõnedel juhtudel viia neid tagasi tähelepanu keskmesse (Gielen 2011: 182). Gielen väidab, et kuigi tõlked võivad mingil teatud ajahetkel olla polüsüsteemi keskpunktis (nt pöördepunktid või kriisid), on tõlkija positsioon sihtkeele kultuuris siiski võrreldes autori positsiooniga perifeerne (*ibid.*: 182). Oma artiklis vaatleb Gielen kolme eesti kirjaniku (F. Tuglase, M. Sillaotsa ja B. Alveri) näitel seda, kui tähtsat rolli mängis tõlkimine nii nende marginaliseerimises kui ka nende reputatsiooni taastumises. Kuna nõukogude režiimi ajal polnud neil kirjanikel ideoloogilistel põhjustel võimalik oma originaalteoseid avaldada, olid nad sunnitud pöörduma tõlkimise poole. Seega tekkis

nõukogudeaegses Eestis (aastail 1945–1955 ja ka edaspidi) olukord, kus üha rohkem ideoloogiliselt aktsepteeritavaid (vene) autoreid olid tõlgitud ideoloogiliselt ebapädevate autoritega sihtkultuuris. Niimoodi said korraka saavutatud kaks eesmärki: esiteks, varem aktiivsed kultuuritootjad (kirjanikud) olid eemale tõrjutud ning teiseks, kultuuritoodang oli suurendatud (*ibid.*: 190).

Lisaks küsimusele, kas tegu on kutselise tõlkijaga või kirjanikuga, on oluline silmas pidada, et tõlget võivad mõjutada ka teised faktorid, sealhulgas tõlkija isiklikud omadused, mille üle lähemalt arutletakse järgmises alapeatükis.

1.1.1 Tõlkija isiksus ja selle mõju tõlkele

Teadaolev fakt on see, et tõlkevalikuid mõjutab väga palju erinevaid faktoreid, näiteks tõlkija elukoht, haridus, huvid ja tegevusalad, vanus, töö- ja elukogemus jm. Ilukirjandustõlge on ainus tõlkeliik, kus ühe teksti tõlked, mille autoriteks on erinevad tõlkijad, võivad olla täiesti erinevad. Erinevused tõlkes on tingitud tõlkija isiklikest omadustest: tema oskusest interpreteerida sõnamänge, edastada lugejale ilukirjanduslikku kujutluspilti, jne (Ковалева 2015). Käesolevas magistritöös võetakse mõnevõrra arvesse analüüsitavaid tõlgete autorite elulugusid, mis annavad analüüsimise käigus rohkem võimalusi tõlkevalikute interpreteerimiseks.

Mitmetes teadusartiklites on uuritud tõlkija isiksuse mõju tõlkele, näiteks L. Krupniku käsitlus „Tõlkija isiksus kui ilukirjandustõlke subjektiivne faktor L. Wallace raamatu „Ben-Hur“ näitel“. Artiklis vaadeldakse ilukirjanduse tõlkimisprotsessi psühholoogilisi aspekte ning rõhutatakse, et väga palju sõltub tõlkija subjektiivsest lähteteksti informatsioonilise väärtuse tajumisest. Näiteks tõlkija võib pidada mõnda lähteteksti detaili ebaoluliseks, nn infomüraks, ning seetõttu tõlkimise protsessis sellised üksikasjad välja jätta (Крупник 2013: 121). Subjektiivsete faktorite hulka kuuluvad psühholoogilised, sotsiaalsed, poliitilised, ajaloolised ja teised tõlkeprotsessi mõjutegurid. Ilukirjanduse tõlkimisel eeldatakse, et tõlkijal on olemas teadmised, mis aitavad tal leida kodeeritud informatsiooni; ainult lähtekeele oskusest ei piisa selleks, et tekstist õigesti aru saada kuna ilukirjandustekstis võib tihti kohata erinevaid peidetud konnotatsioone, mille valdamine on teksti adekvaatseks tajumiseks vajalik (*ibid.*: 124).

Ilukirjandustõlge hõlmab endas kultuuriliste traditsioonide, lähte- ja sihtkeele lingvistika teadmisi ning teadlikkust tõlgitava kirjaniku isiklikust maailmast. Tõlkijal peavad olema põhjalikud taustateadmised, psühholoogiline valmidus selleks loometegevuseks, isiklik kirjandusmeisterlikkus ning oskus näha ette oma aja lugejaskonna kirjanduslikke vajadusi (*ibid.*: 123).

Et analüüsida tõlkija isiksuse mõju tõlkele, tehakse eespool mainitud artiklis ülevaade analüüsitavast romaanist ning selle tõlkijate taustast ning proovitakse selle põhjal seletada tõlkevalikuid.

Romaan „Ben-Hur“, mis põhineb ammendavatel piibliuuringutel, räägib inimese vaimsest ärkamisest ning artiklis analüüsitakse kahte romaani tõlget. Esimese tõlke tegi 19. sajandi lõpus heategija ja religioosse kirjanduse tõlkija J. Zasetskaja, kellel olid põhjalikud teadmised pühakirjast. Teise tõlke tegi juba 20. sajandi lõpus professionaalne tänapäeva tõlkija N. Krolik, kes tõlgib kirjandust alates fantaasiakirjandusest kuni teadustekstideni. Neil kahel tõlkijal on väga erinev taust, mis kindlasti mõjutas nende tõlkevalikuid. Näiteks N. Kroliku tõlkes on palju filosoofilisi kõrvalepõikeid ja ajaloolisi lisandusi, mida pole originaalis, mis omakorda räägib sellest, et tõlkijal on väga põhjalikud teadmised teemast ning soov neid lugejatele edasi anda. See osutab ka tema isiklikele omadustele, näiteks põhjalikkusele ja võimekusele süveneda detailidesse, mis käesolevad tõlketöös on mõnikord isegi liigne, kuna tõlketekst on seetõttu muutunud lugejate jaoks keerulisemaks ning originaali stiil ja dünaamilisus on kadunud (*ibid.*: 128). J. Zasetskaja tõlkes aga pole raskeid süntaktilisi konstruktsioone või filosoofilisi kõrvalepõikeid, küll aga annab 19. sajandi lõpu vene keele arhailine varjund tõlkele õige kõla ja originaalile omase „pidulikkuse“. Samas võib arvata, et paljud lisandused N. Kroliku tõlkes olid mõeldud selleks, et anda lugejatele parem ülevaade tolle aja reaalist ja ajaloost, kuna tänapäevase lugejaskonna taustateadmised erinevad nendest, mis olid inimestel 19. sajandi lõpu Venemaal (*ibid.*).

Järeldusena võib väita, et ilukirjandustõlge sõltub paljudest subjektiivsetest ja objektiivsetest faktoritest, mis on iga tõlkija puhul erinevad. T. Kovaljova kirjutab, et kuna ilukirjandustõlge pole kuigivõrd sõna-sõnalt teksti edastamine, vaid see on kunstiliik, peab tõlkijal olema ka kirjutamise annet. Ilukirjandustõlge vajab tõlkija loomingulise individuaalsuse avaldamist, kuid niiviisi, et see ei varjutaks originaalteose autorit (Ковалева 2015: 4).

1.2 Tõlkenormid

Käesoleva magistritöö kontekstis on oluline rääkida ka tõlkenormidest, kuna need võisid suure tõenäosusega samuti mõjutada tõlkijate valikuid. Kuigi magistritöö eesmärk on tuvastada erinevusi tõlgetes, mis on eelkõige tingitud sellest, kas tegu on kirjanikuga või kutselise tõlkijaga, on oluline võtta arvesse ka seda, mis ajal tõlked valmisid, kuna tõlkijad võisid lähtuda oma tõlkevalikutes tollel perioodil kehtinud normidest.

Normi all mõistetakse tõlkeuringutes sotsialiseerimisega omandatud käitumisjuhust, mis arvestab heaks või halvaks, õigeks või valeks, sobivaks või mittesobivaks peetud tavaga. Normid on suuremas või väiksemaks rühmas omaks võetud kirjapanemata reeglid, millega kaasnevad nii negatiivsed kui ka positiivsed hinnangud. Tõlkimisel on norm midagi kompetentsuse ja kasutamise vahepealset, kus kompetentsus on tasand, mis lubab teoreetiliselt öelda, mis valikut võiks antud juhul teha (Lange 2015: 112–113).

Tõlketeadlase Gideon Toury sõnul määravad tõlkenormid seda, kuidas tõlgitakse ühiskonna üldisi väärtusi ja ideed; milline tõlge on õige ja vale, adekvaatne ja puudulik. Samuti täpsustavad normid, mis on konkreetsetes olukordades ettenähtud ja keelatud, sobiv või talutav (Toury 1995: 200). Iga tõlge sõltub oma ajastu normidest ning nende eiramine on võimatu. Norm määrab, kui võrd „võõras“ materjal integreeritakse kultuuri ja tõlge on „õige“, kui ta vastab nende normidele (Hermans 1991: 165–166 – viidatud Kaldjärvi 2007: 63 kaudu).

Toury (1995: 200–201) kirjutab, et tõlkija teeb põhivaliku kahe erineva allikmaterjali nõudmiste vahel, mis moodustab algnormi (*initial norm*). See tähendab, et tõlkija valib, kas ta piirab ennast originaaltekstiga, järgides selle norme, või allub sihtkultuuris kehtivate normidele. Kui valituks osutub esimene variant, siis lähtub tõlge rohkem algteksti normidest ning seeläbi ka lähtekeele ja -kultuuri normidest. Niisuguse lähenemisega, mida on iseloomustatud ka adekvaatse tõlke^a poole püüdlemisena, kaasnevad tihti vastuolud sihtnormide ja tavadega, eriti nendega, mis pole pelgalt keelelised. Kui aga valitakse teine variant, lähtutakse sihtkultuuri normisüsteemidest, siis sel juhul on lähtetekstist eemaldumine vältimatu. Seega, algteksti

^a Adekvaatne tõlge on selline tõlge, mis edastab originaali omadusi ja sisu ning selle keelelise vormi korrektselt, täpselt ja täielikult, võttes arvesse kõiki struktuuri, stiili, sõnavara ja grammatika tunnuseid ja mis on kooskõlas sihtkeele laitmatu korrektsusega (АКАДЕМИК/адекватный перевод).

normidest kinnipidamine määrab tõlke adekvaatsuse võrreldes originaaltekstiga, samas kui allumine sihtkultuuri normidele määrab tõlke aktsepteeritavuse (*ibid.*: 201).

Toury annab tõlkenormidest ka põhjalikuma ülevaate. Ta eristab kahte suuremat normide gruppi, mis on rakendatavad tõlkimisele: **eelnormid** (*preliminary norms*) vs **tegevusnormid** (*operational norms*).

Eelnormid on seotud kahe peamise käsitlustega: need, mis puudutavad tõlkepoliitika olemasolu ning tegelikku olemust ja need, mis on seotud tõlkimise otsesusega (*directness of translation*). Tõlkepoliitika viitab tekstitüüpide valikut mõjutavatele teguritele nende impordiks tõlkimise kaudu konkreetsesse kultuuri/keelde konkreetsel ajahetkel. Tõlkimise otsesusega seotud käsitlused uurivad selliseid küsimusi nagu: kas kaudtõlge on üldse lubatud?; millistest lähtekeeltest/tekstitüüpidest/periodidest (jne) tõlkides on see lubatud/keelatud/eelistatud?; millised on lubatud/keelatud/eelistatud vahenduskeeled?; jne.

Tegevusnormid juhivad omakorda otsuseid, mis on tehtud tõlkimisprotsessi käigus. Need mõjutavad tekstis keelise materjali levitamise viise ning valitsevad otseselt või kaudselt seoseid siht- ja lähtetekstide vahel, näiteks seda, mis jääb tõlkimise käigus muutumatuks ja mis muutub (Toury 1995: 202–203).

1.2.1 Tõlkenormid Eestis

Mitmed eesti kultuuritegelased ja kirjanduskriitikud on kirjutanud tõlkenormidest. Sellesse alapeatükki on koondatud töö autori jaoks põhjalikumad ülevaated normidest, mis kehtisid Eestis 20. sajandil, kui valmisid käesolevas magistritöös analüüsitud tõlked. Tehakse ülevaate Anne Lange ja Elin Sütiste artiklitest, kus on käsitletud peamisi tõlkenormide puudutavaid seisukohti.

Ilukirjanduse tõlkimise printsiibid ja normid olid palju muutunud alates 19. sajandi lõpust ja kuni tänapäevani. Näiteks suhtuti 19. sajandil tõlkesse paindlikumalt – lähtetekste töötati sageli ümber ja tulemus esitati omaloomingu nime all või nimetati tõlget „ümberpanekuks“ (Sütiste 2017: 170). Sajandi lõpupoole hakati tõlget enam eristama mugandamisest, püüeldes rohkem täpsuse poole. Tõlkimise kui kultuuripraktika spetsiifikat

aitas Eestis teadvustada ka 1896. aastal Peterburis toimunud tõlkevõistlus, kus tõlkeid hinnati lähtudes järgmistest kriteeriumidest: 1. tõlke täpsus; 2. tõlke keele puhtus ja õigsus; 3. tõlke kunstiilu (Issakov 1983: 283 – viidatud Sütiste 2017: 172 kaudu).

E. Sütiste on kirjutanud mitmeid eesti tõlkeloo ja norme käsitlevaid artikleid, kus antakse üksikasjalik ülevaade sellest, kuidas suhtuti tõlgetesse ja tõlkimisprotsessi 20. sajandil. Tema 2009. aasta artikkel „Märksõnu Eesti tõlkeloost 1906–1940: tõlkediskursust organiseerivad kujundid“ tutvustab erinevaid tõlkimisest kõnelemise viise 20. sajandi esimesel poolel ning annab põhjaliku ülevaate sellest, mida arvasid tõlkimisest tolle aja Eesti tõlkekriitikud.

Võttes kokku kõikide artiklis mainitud inimeste mõtteavaldused, võib väita, et tõlkimist mõisteti peamiselt kolme kujundirühma kaudu: kunst, kaubandus ja ümberistutamine (Sütiste 2009: 919). Selles alapeatükis pööratakse rohkem tähelepanu just tõlkimise kui kunsti mõtestamisele, kuna sellel on suurem tähtsus magistritöö jaoks.

Alates 1920. aastate teisest poolest hakkasid paljud tõlkekriitikud (nt August Palm, Gustav Saar, Marta Sillaots ja teised) käsitlema tõlkimist kunstina, rõhutades üha enam selle loomingulisust, võrreldes tõlkimist ka näitlemisega (Sütiste 2009: 912). Gustav Saare sõnul on tõlkija „sõnakunstnik, autori loomingulise tegevuse kaaslane“ (Saar 1927a: 755 – viidatud Sütiste 2009: 912 kaudu). Oluliseks peeti ka stiilitaju, mis tähendab, et tõlkes oli lubatud teatud määr eksimusi ja arusaamatusi siis, kui tekstis oli tunda stiili ehk kui tõlge tundus sihtkultuuri lugejale loomulikuna (Sütiste 2009: 912).

Veel peeti tähtsaks tõlkija ja autori hingesugulust – arvati, et kui neil on sarnane temperament, siis on tõlkijal autorit lihtsam mõista ja tõlkida. See arusaam oli väga levinud enne teist maailmasõda ning sellel seisukohal olid paljud tõlkekriitikud, nt J. Aavik, G. Saar, A. Palm jt (Sütiste 2009: 914). Näiteks on eesti publitsist ja tõlkija B. Linde kirjutanud, et „tõlkimine nõuab täielist ühevaimust ja kui see puudub, on selle jäljed kohe tõlkes tunda“ (Linde 1921: 131 – viidatud Sütiste 2009: 914 kaudu). Samuti peeti tõlketeost iseseisvaks elusolendiks ning tõlkijat vaadeldi kui loojat, kelle töö tulemusena võib teos uuesti sündida, aga kui tõlkija ei tule tööga toime, võib teos surra (Sütiste 2009: 915). Ilukirjandusteose tõlkijat peeti töö kaasautoriks, kes peab tegutsema loojana ja olema teadlik oma andest, kalduvustest ja oskustest (Saar 1927a: 755–756 – viidatud Sütiste 2009: 919 kaudu).

Artiklis vastandatakse tõlkimise mõistmist kunstina ja käsitööna. Tõlkimise käsitlemine käsitööna oli seotud filoloogilise lähenemisega tõlkimisele ehk sellise tõlkimisviisiga, mis peaaegu ei arvesta teksti kui kirjandusteose eripäraga (Sütiste 2009: 916). Käsitöö mõiste all peeti silmas ka mehaanilisust ja küündimatust: „Vastuvaidlematult on kirjanikud ja esteetilised asjaarmastajad parimad tõlkijad, sest nad tõlgivad järeelloojatena, mitte filoloogidena. Seepärast ei jõua küllalt rõhutada: stilistid tõlkimistöle, maha käperdavad käsitöölised!” (Palm 1930a: 449 – viidatud Sütiste 2009: 916 kaudu). „Käsitööl“ oli ka positiivne tähendus, mis seostus oskuslikkuse ja meisterlikkusega ning avaldati ka arvamust, et kunst ja käsitöö kattuvad: „Ei ole ju tõlkimine käsitöö, vaid ka loomine“ (Reiman 1928b: 611 – viidatud Sütiste 2009: 916 kaudu).

Anne Lange on andnud kolmekümnendate aastate kõige pikemast tõlketeemalisest kirjatööst – A. Palmi artiklist „Kuidas tõlgitakse meil ja kuidas peaks tõlkima“ ülevaate. Palmi hinnangul oli tolle aja tõlgete sõnavara kehv, tõlkevasted ei olnud täpsed ning tõlkijad ei teinud vahet eri stiilide vahel. Samuti peeti halvaks stiiliks suure hulga võõrsõnade kasutamise (Lange 2015: 120). Artiklis pöörati tähelepanu ka võõrkeele puuduliku oskusele ning väideti, et valesti tõlgitud sõnu võib enamikus tõlgetes leida peaaegu igalt leheküljelt või isegi igast lausest (Palm 1932b: 23 – viidatud Lange 2015: 120 kaudu). Palmi sõnul oli aga just hästi valitud sõna see, mis tõlke heaks tegi. Oma artiklis puudutas Palm ka kultuuripoliitikat, tõlkija töövahendeid, tema töötasu ja muid küsimusi, kuid kõige olulisemaks pidi ta seda, et tõlkija peaks olema „reprodutseeriv kunstnik“, kellel „olgu vaimuinimesele omast idealismi, teda peab töö ise rahuldama“ (Palm 1932b: 124–125 – viidatud Lange 2015: 121 kaudu).

Lange mainib ka seda, et 1920.–1930. aastad olid eesti keele „degermaniseerimise“ aeg, mis mõjutas iga tolleaegset kirjutajat ja ka tõlkijaid. See peegeldus näiteks kasutatud sõnajärjes kui tegusõna polnud teisel kohal, mis käis vastuollu õigekeelsussõnaraamatu normidega (*ibid.*: 113).

2017. aastal ilmunud E. Sütiste artiklis 20. sajandi tõlkepoetikast kirjutatakse, et tollel ajal esitati eesti tõlkijatele palju nõudmisi, aga valdav oli üks põhimõte: ilukirjandust tuleb tõlkida kunstipäraselt, kuid võimalikult täpselt (Sütiste 2017: 170). Kui, nagu oli juba eespool mainitud, hinnati 20. sajandi alguses kõige rohkem kunstilist ja loovat tõlget (mis tähendas ka võimalikult täpset tõlget), siis pärast teist maailmasõda hakkas ilmuma üha rohkem sõnasõnalisi saamatuid vene keelest tehtud tõlkeid. Põhjuseks oli kogunud tõlkijate nappus, millepärast

tõlketöid anti tihti algajatele (*ibid.*: 174). Tol ajal mõjutas tõlgete väärtust ka tõlketeoreetiline seisukoht, et täpne tõlge on niisugune tõlge, kus on olemas kõik originaalis kasutatavad sõnad, olgugi et autori mõte võib olla edastatud täiesti valesti. Selle tulemusena ilmus üsna heade tõlgete kõrval palju alaväärtuslikke, sealhulgas täiesti kõlbmatuid tõlkeid (Liivaku, Meriste 1975: 23–24).

Alates 1960ndatest hakati järjest enam hindama sihtkeele loomulikkust ja idiomaatilisust ning mitmed kriitikud, sealhulgas Henrik Sepamaa, on väljendanud mõtet, et „tõlge peab olema kirjanduslik ning sisult ja vormilt nii adekvaatne, nagu oleks autor ise otse eesti keeles kirjutanud.“ (Sepamaa 1967: 66–67 – viidatud Sütiste 2017: 175 kaudu). Propageeriti ka kompensatsioonimeetodit, mis seisneb tõlke ühes paigas kaotsiläinut mõnes teises sobivas kohas kompenseerimises (n-ö ülestõlkimises). See hõlmab ka kogu teose sõnavara, lauseehitust, vanasõnu, fraseoloogilisi väljendeid, stiilivõtteid jne (Sepamaa 1967: 70 – viidatud Sütiste 2017: 175 kaudu).

Kõike eelpool kirjutatut arvestades võib kokkuvõtteks väita, et 20. sajandi Eestis püüeldi enamasti loova tõlke poole, kuid peab pidama meeles, et see, mida peeti kunstiliseks 1960ndatel ei ole seesama, mis 1920ndatel või hoopis tänapäeval: enne sõda oli kunstiliseks peetud ilukirjandustõlge küllaltki vormitapne, samas kui peale sõda oli tõlgetes peamine rõhk oli sisul (Sütiste 2017: 178).

1.3 Kordustõlge

Käesoleva magistritöö raames on oluline rääkida ka kordustõlke teemast, sh kordustõlke hüpoteesist. Analüüsitavad tõlked on valminud kolmel erineval aastal (1929, 1941 ja 1948) ning oleme olukorras, kus 1941. ja 1948. aasta tõlked on kordustõlked. Kuna erinevad käsitlused on toonud välja erinevusi esma- ja kordustõlgete vahel, püütakse selles magistritöös neid erinevusi analüüsimumismaterjalis tuvastada. Käesolevas alapeatükis seletatakse kordustõlke hüpoteesi mõistet ning pakutakse välja kordustõlgete ilmumise põhjusi.

1.3.1 Mis on kordustõlge?

Kaisa Koskinen ja Outi Paloposki, kes on mõlemad keeleteadlased Soome ülikoolidest, on kirjutanud mitmeid uurimistöid kordustõlke teemal. Nende 2010. aasta artiklis vaadeldakse kordustõlke teemat erinevatest seisukohtadest: tutvustatakse võimalikke kordustõlgete ilmumise põhjuseid ning proovitakse leida seletust kordustõlke fenomenile.

Kordustõlge (tootena) tähendab ühe teksti teist või hilisemat tõlget samasse sihtkeelde. Kordustõlge protsessina on aga nähtus, mis toimub tavaliselt teatud aja jooksul, kuid tihti ka samaaegselt või peaaegu samaaegselt valmivat tõlget nimetatakse kordustõlkeks (Koskinen ja Paloposki 2010: 294).

Gambier (2011) toob oma artiklis "*La retraduction: Ambigüités et défis*" („Kordustõlge: ebamäärasused ja väljakutsed”) välja kolm kordustõlke definitsiooni: 1) tagasipöördumine originaali juurde, et kontrollida muundumisi; 2) tõlke tõlge vahendava, releetaolise keele ja kultuuri kaudu; 3) uus tõlge samasse keelde, millesse originaaltekst on juba tõlgitud. Gambier on seisukohal, et korduvalt tõlgitakse mitte ainult filosoofilisi, kirjanduslikke ja religioosseid tekste, aga ka teadustekste ning mainib, et mõnikord on kordustõlked vältimatud, kuid kasutud kordamised (Gambier 2011: 53 – viidatud Bolaños-Cuéllar 2018: 284 kaudu).

1.3.2 Kordustõlgete ilmumise põhjused

Mitmed teadlased on püüdnud leida kordustõlgete tegemise põhjusi. Kõige sagedamini seletatakse seda asjaoluga, et esimesed tõlked vananevad ja nendes on juba aegunud elemendid. Teine põhjus on see, et suureneb teadlikkus lähtetekstist, selle autorist ja kultuurist (Paloposki ja Koskinen 2010: 296). Teisisõnu, samaaegne või „kuum“ tõlge (*hot translation*) ei saa ära kasutada neid teadmisi originaalist, mis kogunevad ainult järk-järgult ja on saadaval hilisemateks, „külmadeks” (*cold translation*) kordustõlgeteks (Vanderschelden 2000: 9 – viidatud Paloposki ja Koskinen 2010: 296 kaudu). Brownlie toob oma 2006. a artiklis „*Narrative theory and retranslation theory*“ välja, et muutuvad sotsiaalsed kontekstid ja tõlkimishormide areng on peamised tegurid, mis soodustavad varem tõlgitud tekstide uut

tõlkimist (Brownlie 2006 – viidatud Dastjerdi, Mohammadi 2013: 175 kaudu). Veel üks huvitav põhjus, mille pakub välja Vanderschelden (2000) on see, et tõlkijat peetakse väljakujunenud autoriks sihtteksti kultuuris. Näiteks see võib olla olukord, kui ilmub mingi raamatu uus tõlge, mille tegi tuntud kirjanik ning tänu tõlkija nimele muutub see raamat populaarsemaks. Vanderscheldeni peamised kordustõlgete ilmumise põhjendused ehk argumendid, millal kordustõlge on aktsepteeritav, on järgmised: olemasolev tõlge on mitterahuldav (nt arusaamisvead); avaldatakse uus lähtekeelne väljaanne, mis muutub standardseks; olemasolevat tõlget peetakse vananenuks stilistilisest vaatenurgast; lähteteksti erinev tõlgendus on vastuvõetav ja mõistlik. Ta seletab, et uued tõlked võivad aidata kaasa ka huvi taaselustamisele unustatud kirjandusteksti vastu ja kirjastused kasutavad seda hea meelega ära (Vanderschelden 2000: 5–6 – viidatud Dastjerdi ja Mohammadi 2013: 175 kaudu).

Ameerika tõlketeoreetik Lawrence Venuti avaldab arvamust, et kordustõlkija eetilise vastutus on selles, et mitte lubada sihtteksti keelele ja kultuurile muuta märkamatuks võõrapäraseid elemente originaalsest tekstist. Samuti on huvitav Venuti arvamus kordustõlgete rollist. Ta pakub, et kultuurilised ja poliitilised faktorid ning ka normid ja institutsioonid mõjutavad kordustõlget; ka kirjastuste kommertseesmärgid võivad mängida suurt rolli kirjandusteoste kordustõlgete osas (Venuti 2004 – viidatud Bolaños-Cuéllar 2018: 282 kaudu).

1.3.3 Kordustõlke hüpotees

Üheks seletuseks, miks hakati kordustõlkeid tegema, oli prantsuse tõlketeoreetiku Antoine Berman'i väide, et esimesed tõlked on kuidagi puudulikud ja viletsad ning ainult tutvustavad lugejatele lähteteksti, kodustades näiteks lähtekultuuri elemente, aga ainult kordustõlked saavad anda edasi lähtekultuuri vaimu, sest tõlkijad saavad nüüd kasutada esimest tõlget alusmaterjalina (Berman 1990 – viidatud Koskinen ja Paloposki 2010: 295 kaudu). Selle tagajärjena hakati rääkima kodustavast (*domesticating*) ja võõrapärestavast (*foreignizing*) tõlkestrateegiast. Esimene, kes tutvustas neid tõlketeadusesse, oli L. Venuti. Tema 1995. aastal ilmunud raamatus „*The Translator's Invisibility: A History of Translation*“ tutvustab Venuti saksa filosoofi F. Schleiermacheri seisukohta, et tõlkijal on ainult kaks valikut: kasutada kodustavat meetodit, muutes võõrkeelset teksti nii, et seal oleks rohkem sihtkeele kultuurilisi väärtuseid, või võõrapärestavat meetodit, rõhutades lingvistilisi ja kultuurilisi originaalteksti

eripärasid, nõ saates lugeja välismaale (Venuti 1995: 20). Termin „kodustamine“ all tihti mõeldakse kultuurispetsiifiliste elementide (nt nimed, reaamid, jne) adapteerimist sihtkultuuri, samas kui „võõrapärastamine“ tähendab lähteteksti kultuurilise konteksti säilitamist (Paloposki 2011: 40). Väidet, et esimene tõlge on alati kodustav ehk rohkem adapteeritud sihtkultuuri lugejate jaoks, ja teised tõlked on võõrapärastavad, originaalile orienteeruvad, nimetatakse kordustõlke hüpoteesiks (*retranslation hypothesis*) (Koskinen ja Paloposki 2010: 295).

Hiljutised kordustõlke uurimused on välja pakkunud palju tõendusmaterjali nii kordustõlke hüpoteesi poolt kui ka selle vastu. Praegu on teadlased üldiselt nõus, et Bermanni hüpoteesist ei piisa, et seletada kordustõlget. Kuigi on olemas näiteid, mis sobituvad hüpoteesi mudeliga, ei ole kaugelt mitte kõik esimesed tõlked kodustavad ja hilisemad originaalile lähedasemad; on olemas palju faktoreid, mis mõjutavad tõlget. Näiteks, mõned kodustavad tõlked võivad olla mõne kindla tõlkekirjanduse faasi tunnusjooneks ja mitte kõikide tõlgete omaduseks. Orienteeritus siht- või lähtekeelele võib sõltuda ka lugejatest, näiteks mõnel teisel ajalooperioodil võib tekkida vajadus kodustava või võõrapärastava tõlke järele (Paloposki ja Koskinen 2010: 296). Robinson avaldab arvamust, et standardne kordustõlke mudel, kus tõlget peetakse ajutiseks nähtuseks, aga originaal on igavene, on idealiseeritud. Robinson on pigem kriitiline kordustõlke hüpoteesi suhtes ning peab seda üsna lihtsustatuks, kuna kirjandusklassikat tõlgitakse korduvalt väga mitmetel põhjustel ja ainult mõned nendest on seotud aja möödumisega. Robinson arvab, et originaal ei pea sugugi olema „igavene“ ning kordustõlgete roll on muuta sihtkultuuri ja kirjandussüsteemi. Seega, Robinson jõuab järelduseni, et originaal ole enam stabiilne (ajatu) alguspunkt, vaid „interaktiivse übermõtestamise vastastikune tulemus muutlikkus olevikus“ (Robinson 1999: 1–4 – viidatud Dastjerdi, Mohammadi 2013: 174 kaudu).

1.4 Originaalteos, eestindused ja tõlkijad

Selleks, et analüüsisosias uurida tõlkija isiksuse mõju tõlgetele, on vaja teada tõlkijate taustainfot. Samuti annab see informatsioon võimaluse võrrelda tõlkijate ja originaali autorit iseloomu, elukäigu ja loomingu poolest, et selgitada välja, kas nende vahel on sarnasusi ja kui on, siis kas need mõjutavad tõlkelahendusi. Oletus, et sarnasus originaali autori ja tõlkija vahel

võib tõlget mõjutada tuli töö autorile pähe pärast erinevate selletemaliste käsitluste lugemist. Nagu tõlkenormidele pühendatud alapeatükis sai juba mainitud, siis 20. sajandi esimesel poolel peeti tähtsaks tõlkija ja autori hingesugulust ning arvati, et kui neil on sarnane temperament, siis on tõlkijal autorit lihtsam mõista ja tõlkida (G. Saar, A. Palm, J. Aavik jt). Tuletame meelde ka B. Linde seisukohta: „tõlkimine nõuab täielist ühevaimsusust ja kui see puudub, on selle jäljed kohe tõlkes tunda“ (Linde 1921: 131 – viidatud Sütiste 2009: 914 kaudu). Neid seisukohti arvestades sai otsustatud võrrelda „Meie aja kangelase“ tõlkijaid originaali autoriga, et hiljem analüüsida, kas hingesugulus ja ühevaimsus ikkagi muutuvad tõlget kvaliteetsemaks.

Esmalt antakse ülevaade originaalteose autori eluloost ja loomingust ning tutvustatakse analüüsivat teost „Meie aja kangelane“. Seejärel antakse lühiülevaade eestinduse autorite biograafiast. Kuna põhjalikuma informatsiooni esitamine Väino Linaskist ja Jaan Jõeperast osutus oodatust keerukamaks (on kättesaadav üsna vähe teavet), siis kasutatakse võrdlemiseks eelkõige Hindreyd puudutavaid andmeid. Seega, saadud teabe põhjal proovitakse selgitada, kui võrd sarnased on Hindrey ja Lermontov ning analüüsisosas püütakse aru saada, kas see mõjutas kuidagi Hindrey tõlkevalikuid.

1.4.1 Mihhail Lermontov ja „Meie aja kangelane“

Mihhail Lermontov (1814–1841) on vene luuletaja, kirjanik, dramaturg. Lermontov suri 26-aastasena, kuid oma lühikese eluea jooksul jõudis ta luua suure kirjanduspärandi.

Lermontov sündis Moskvas ja lapsepõlve veetis Tarhani külas. Juba lapsepõlvest saadik oli ta väga andekas; tal oli palju huvialasid, sealhulgas joonistamine, muusikainstrumentide mängimine, laulmine. Lermontov õppis Moskva ülikoolis (jättis õpinguid pooleli) ning sõjakoolis Peterburis (Марченко 1983: 39–80).

Lermontovi iseloomu on kirjeldatud väga erinevalt. Näiteks tema sõber ja sugulane A. Šan-Girej kirjeldas teda kui „rõõmsameelset inimest, kellele meeldis seltskond, eriti naiste seltskond; ta käis tihti teatris ja ballidel ning kõik armastasid teda“ (*ibid.*: 34). Ülikooli ajal aga oli Lermontov oma kursusekaaslase Vistengoffi sõnul „raske iseloomuga, hoidis end teistest eraldatuna; teda ei armastatud ja keegi ei pöördunud talle tähelepanu; kellelgi polnud temaga midagi ühist [...]“ (*ibid.*: 88).

Lermontovi nimega on Venemaal seotud inimese sisemise elule keskenduva psühholoogilise proosa sündimine. Tema tähelepanu köitsid alati ebatavalised inimesed, kes polnud tüüpilised teatud sotsiaalse keskkonna jaoks ja kes tollel ajal ei sobinud kangelase rolli. Lermontov tahtis lahendada kangelase probleemi kirjanduses seoses tolle aja nõuetega ning selleks püüdis ta välja selgitada, kes on see „inimene nagu kõik teised“ («человек как все») (*ibid.*: 93).

Lermontovi looming on niivõrd erakordne, et senini ei ole kirjandusteadlased suutnud otsustada, on ta romantismi või realismi esindaja. Lermontovil on ainulaadne stiil, mida vene kirjandusteaduses peetakse eriliseks nähtuseks (*ibid.*: 35). Selle kohta avaldas arvamust luuletaja Anna Ahmatova: „Sõna kuulab teda nagu madu kuulab sõnujat [...] Sõnadel, mida ta ütles armumise kohta, pole võrdseid mitte üheski maailma poeesias. [...]. Rääkimata tema proosast. Siin ta jõudis enda ajast sada aastat ette“ (*ibid.*: 36). Vene kirjanik Anton Tšehhov hindas väga kõrgelt Lermontovi novelli „Taman“, mida ta pidas ka vene kirjakeele suurimaks saavutuseks: „Ma ei tea paremat keelt, kui Lermontovil...Ma teeksin niimoodi: võtaksin tema jutustuse ja töötaksin seda lausete, isegi lauseliikmete kaupa läbi, nagu koolides tehakse“ (*ibid.*: 36).

„Meie aja kangelane“ on Lermontovi üks kõige tuntumatest romaanidest, mis oli kirjutatud aastatel 1838–1840. Romaani žanri määratletakse üldiselt kui „psühholoogilist romaani“, kuid tegelikult on selles koondatud mitmed erinevad žanrid, sealhulgas olukirjeldus, ilmalik lugu, kaukaasia novell, seiklusnovell. Romaani peategelane on noor lipnik Grigori Petšorin ning Lermontovi peamine eesmärk on läbi teiste tegelaste ning erinevate sündmuste Petšorini tegelaskuju avada. „Meie aja kangelane“ on vene kirjanduses esimene romaan, kus kangelast ei käsitleta ainult välise biograafia seisukohast, vaid kui isiksust, keda analüüsitakse psühholoogiliselt, uurides ta hingelisi protsesse ning sünteesides neid tegelaskujuks (Adams 1977: 10). Romaan koosneb viiest jutustusest, mis on paigutatud mitte krooniliselt, vaid erilises järjestuses: alates lugeja välisest tutvustusest peategelasega („Bela“, „Maksim Maksimõtš“) kuni tema sisemise maailma avamiseni peatükkides „Taman“, „Vürstitar Mary“ ja „Fatalist“, kus jutustus käib päeviku vormis. Selline osade järjestus annab autorile võimaluse tugevdada loo pinget, järk-järgult avades peategelase iseloomu. Niisuguse kompositsiooni abil loob Lermontov illusiooni, et Petšorin ja teised tegelased pole välja mõeldud, vaid elavad inimesed, kellega lugeja saab tuttavaks (*ibid.*: 10). Romaani iga osa võib pidada iseseisvaks looks, kuid mõtte ühtsus ja sama peategelane teevad sellest ühe, lahutamatu kirjandusteose. Selle stiil on

üles ehitatud täpsuse ja lühiduse põhimõtetel; romaanis on palju filosoofilist lüürikat ning küllalt irooniat, koondatud peamiselt aforismidesse. Romaani filosoofiline tähendus seisneb selles, et peategelase vaimne maailm ja käitumine ilmnevad ajastu nähtusena, mitte aga individuaalse nähtusena; Petšorin on mitte ühe inimese portree, vaid ta kehastab terve põlvkonna pahesid. Selleks, et kujutada tegelast objektiivselt, näitab Lermontov teda erinevates olukordades ja suhetes erinevate inimestega, andes lugejatele võimaluse võrrelda Petšorini arvamust iseendast teiste arvamustega temast (Марченко 1983: 158).

Vene kirjandusteadlane B. Eichenbaum on kirjutanud „Meie aja kangelasest“: „See on vene proosas esimene „isiklik“ [...] või „analüütiline“ romaan: selle süžeeliseks keskpunktiks on mitte väline biograafia [...], vaid inimese isiksus – tema vaimne ja intellektuaalne elu [...]“ (*ibid.*: 68).

Selle alapeatüki lõpus soovib töö autor taaskord mainida kirjanikku ja tõlkijat Vladimir Nabokovit, kes tõlkis „Meie aja kangelase“ inglise keelde ning on põgusalt avaldanud oma arvamust Lermontovi romaani tõlkimisest. Nimelt, ta on leidnud, et Lermontovi proosa on kuiv ja ilmetu; tema vene keel on kohati konarlik ning metafoorid – banaalsed, ning tõlkija ülesanne on seda kõike hoolikalt reprodutseerida, vaatamata kiusatusele midagi välja jätta või tühikuid täita (Набоков 1996: 430). Raskusi tõlkija jaoks valmistab ka see, et peale idiomaatiliste väljendite on lähtekeeles üsna palju korduvaid sõnu, mida, kuigi neid pole raske tõlkida, võib sihtkeeles kohata palju harvem ning tõlkija kohustus on neid sõnu tõlkida kõikvõimaliku täpsusega (*ibid.*: 431).

1.4.2 „Meie aja kangelase“ eestindused ja nende autorid

Teadaolevalt on romaani tervikuna eesti keelde tõlgitud kolm korda: 1929., 1941. ning 1948. aastal. Enne seda olid tõlgitud vaid üksikud jutustused, nende hulgas 1883. aastal „Eesti postimehes“ ilmunud teose viimane osa („Ettemääramise uskuja“^b) Jakob Tamme tõlkes ning jutustus „Bela“, avaldatud kaks aastat hiljem ajakirjas „Oma Maa“. Teose viimane osa oli ka

^b Hiljem tõlgitud kui „Fatalist“.

teist korda tõlgitud 1917. aastal sarja „Hirmu ja õuduste jutud“ seitsmendas jaos (Nirk 1948: 1531).

Eesti kirjanduskriitik ja kirjanik Endel Nirk kirjutab Jõepera eestindusest, et see: „[...] kannatab üsna tugevasti eesti keele tollaegse kujunematus ja ka tõlkija halva keeleoskuse tõttu, mis eriti häirivalt avaldub lauseehituses.“ (*ibid.*: 1531). Nirk avaldab arvamust ka Hindrey ja Linaski eestinduste kohta:

1941. a. ilmunud tõlge ühe teise autori poolt on eelmisega võrreldes täiesti korrektne, kui mitte arvestada mõningaid väiksemaid kõrvalekaldumisi sõnastuses. V. Linaski käesolev tõlge on pööranud erilist tähelepanu algupärandi jälgimise täpsusele, seejuures siiski orjalikkusse langemata, nii et tõlge peaks rahuldama nõudlikumatki lugejat (Nirk 1948: 1531).

Kolme eestikeelse tõlke kohta on avaldanud arvamust ka eesti kirjandusteadlane Valmar Adams, kirjutades, et Jõepera tõlge on diletantlik, Hindrey – kadaklik ja Linaski oma – realistlik, rõhutades, et need kolm tõlget kajastavat kolme erinevat eestindamise stiili (Adams 1977: 17).

Järgnevalt kirjeldatakse „Meie aja kangelase“ eestinduste autorite tausta.

Jaan Jõepera. 1929. aasta eestinduse autor.

Kahjuks polnud Jaan Jõepera kohta võimalik leida sama palju infot kui teiste tõlkijate kohta. Leitavad on vaid mõned faktid tema biograafiast. Tema täisnimi oli Jõepera, Jaan Kusta. Sündis 16.04.1899 Tartumaal, Kastre-Võnnu vallas, elas Tartus (Karistustead 1933: 22). Ta tõlkis kaks romaani: M. Lermontovi „Meie aja kangelane“ ja I. Plõševski „Jaapan“. Teadaolevalt kirjutas Jõepera kaks originaalteost: „Punamäe: sõjakäik Krasnaja Gorka kindluse vastu 1919. a.“, „Vana Joosu: jutustus“ (ESTER).

Karl August Hindrey (1875 – 1947), 1941. aasta eestinduse autor.

Karl August Hindrey sündis Abja mõisa õllepruuli pojana. Alustas kooliteed koduõpetaja Sergei Pripuskoffi juures, kes talle õpetas vene keelt, mille omandamist jätkas Hindrey hiljem Viljandis. Hindrey õppis Viljandi kreiskoolis ja rüütelkonna gümnaasiumis, seejärel Pärnus ja Tartus Hugo Treffneri gümnaasiumis. Aastatel 1894–1898 õppis maalikunsti Peterburis A. Stieglitzi kunsttööstuskoolis, hiljem Münchenis ja Pariisis. Hindrey ei lõpetanud

ühtegi õppeasutust ning pooleli jäänud haridusega naasis 1904. aastal Eestisse, kus hakkas töötama Postimehe toimetuses. Seal kirjutas ta peamiselt vesteid ja joonistas karikatuure ning hiljem tema kalduvusi arvestades lubati talle asutada „Postimehe“ kaasandena pilkeleht „Sädemed“, mida ta ka toimetas (Kruus 2006: 19).

Karl August Hindrey on üks Eesti omapärasemaid autoreid, kes sai tuntuks karikaturisti, följetonisti ning kirjandus- ja teatrikriitikuna, avaldades mõned teosed pseudonüümi Hoia Ronk all (Hinrikus *s.a.*).

Hindrey katsetas päris mitmel alal, sealhulgas teatrikirjanduses, noorsookirjanduses, memuaaride kirjutamises, kuid tema pärisalaks kujunes psühholoogiline novell. Hindrey novellid koosnevad peamiselt arutlustest ja kirjeldustest, kus esineb kauneid looduspilte ja sugestiivseid meeleolusid; tihti novellides pole selget konflikti, võib märgata ka kompositsioonilisi puudujääke. Tema novellistika keskmes on patriarhaalse mehe psüühika ja mehe–naise suhete süvaeritus. Kirjanik näitas sügavat huvi inimese eetilise ja psüühilise olemuse vastu, millega eristus teistest novellikirjanikest (Kruus 2006: 29). Hindrey kirjutab meelsasti mina-vormis ning tihti tema novellid lähtuvad mingist autobiograafilisest juhtumist. Toomas Liiv rõhutas tema novellide ja olevikuromaanide sündmuste toimumist minevikus: „Hindrey rõhutab siin ühelt poolt sündmuste pidevat minevikulisust ehk perfektsust. Kõik oluline on juba sündinud, kuid kujutatava novelli olevikuga ometi veel kuidagi seotud ja ajendab seetõttu mõtlema, meenutama, eritlema, väikest viisi tegutsemagi.“ (Liiv 1997: 96 – viidatud Kruus 2006: 33 kaudu).

Hindrey jaoks oli tähtsal kohal ka aumõiste, mida ta käsitleb oma ja võõra suhete kaudu: autori positsioonil olev kangelane vastandab uue generatsiooni ellusuhtumist esivanemate omaga. Oma kangelast kaitstes kohustab ta teda edasi kandma esivanemate rikkumata verd (Hinrikus *s.a.*).

Hindreyle meeldisid relvad ning aastail 1917–1918 võttis ta aktiivselt osa eesti rahvusväeosade organiseerimisest. Toomas Liiv isegi võrdles Hindrey iseloomu mehelikkuse etaloni, ameeriklase Ernest Hemingwayga (Liiv 1997: 91 – viidatud Kruus 2006: 21 kaudu). Hindrey tegeles kirjanduselus üksi, ei kuulunud ühtegi rühmitusse ning polnud valitud Kirjanike Liidu juhatusse. Tema elutee lõppes Iru vanadekodus, 1947. aasta jaanuaris. Üksinduse all kannatavad paljud tema tegelased, mispärast võib Hindreyd pidada üksinduse prohvetiks. Hindrey ei saanud kunagi rikkaks, ei muutunud majaomanikuks, vaid oli pidevalt rahalistes raskustes. Vaatamata sellele, oskas Hindrey mugavalt elada, veetes talved linnas ja

suved maal, kirjutades. Kuigi tema kirjanikutee algas üsna hilja, jättis Hindrey endast küllalt mitmeharulise kirjanduspärandi (Kruus 2006: 58).

Looming:

Koomiksilaadsed lasteraamatud: „Pambu-Peedu”, „Jaunart Jauram”, „Lõhkiläinud Kolumats” jt; novellikogud: „Välkvalgus” (1932), „Armastuskiri” (1933), „Sigtuna having” (1937), „Südamed” (1938), „Hukatus Mälariil” (1939); romaanid: „Urmas ja Merike” (1935–1936), „Loojak” I–II (1938), „Sündmusteta suvi” (1937), „Ja ilma ja inimesi ma tundsin viimati ka” (1939), „Taaniel Tümmi tähelend” (1942).

Hindrey on kirjutanud ka näidendi „Raidaru kirikumõis” (1935); lühibiograafiaid („Admiral Johan Pitka”) ja populaarteaduslikke raamatuid (Hinrikus *s.a.*). Hindrey loominguist on presidendi preemiaga auhinnatud viis teost: „Välkvalgus“, „Armastuskiri“, „Südamed“, „Urmas ja Merike“ ja „Loojak“.

Hindrey tegeles tõlkimisega lisaraha saamiseks ning on teada, et tema eestindatud teoste hulka kuulub vaid kaks teost, tõlgitud vene keelest: M. Lermontovi „Meie aja kangelane“ ja M. Saltõkov-Štšedrini „Härrased Golovljovid“ (Kruus 2006: 53).

Väino Linask (1912–1981), 1948. aasta eestinduse autor.

Sündis Peterburis töölisperekonnas, õppis 1921–26 Tartu linna 2. ja 3. algkoolis, 1926–31 Tartu poeglaste reaalgümnaasiumis humanitaarharus, 1931–39 omandas kõrghariduse Tartu ülikoolis õigusteaduskonnas. Töötas keelelise korrektorina ja toimetajana kirjastuses. Saksa okupatsiooni ajal oli kantseleiametnik, 1944–46 taas kirjastustöötaja Tartus („Teaduslik Kirjandus“) ja Tallinnas („Ilukirjandus ja Kunst“), aastast 1946 vabakutseline tõlkija. Suri Tallinnas.

Tõlkis peamiselt vene keelest, vene keele vahendusel ka hiina, jaapani ja usbeki autoreid. Tegutses tehnika- ja teadusalaste tõlgete toimetajana ja filmitekstide tõlkijana. Tema tähtsamaid tõlked on M. Lermontovi „Meie aja kangelane“, K. Fedini „Esimesed rõõmud“, M. Gorki „Muinasjutud Itaaliast“, I. Gontšarovi „Fregatt „Pallada““, V. Fomenko „Maa mäletab“, M. Maritši „Põhjalvalgus“, I. Turgenevi „Jutustused“ (koos M. Sillaotsaga), M. Zagoskini „Juri Miroslovski ehk Venelased 1612. aastal“. Linask on L. Tolstoi „Sõja ja rahu“ 1–4 1956–57 ja

1962. a. väljaande kaastõlkijaid ja redigeerija; ta on eestindanud ka umbes 150 A. Tšehhovi novelli („Valitud teosed“, 1960-63) (Kruus 1995: 295).

Andmeid selle kohta, et Linask oleks tegelenud ka originaalloominguga, pole magistritöö autor leidnud.

2. Analüüs

2.1 Korpus ja meetod

Selleks, et analüüsida tõlkeid, oli koostatud korpus (vt Lisa: paralleelkorpus), kuhu koondati näited kolmest „Meie aja kangelase“ eestindusest, kõrvutades neid originaaliga. Tabeli esimeses tulpas on originaal ehk venekeelsed näited ning teistes tulpades on näited kolmest tõlkest, alates varasemast ja lõpetades kõige uuema eestindusega. Näited on korpuses jagatud kategooriatesse, sel viisil neid ka analüüsitakse. Sai moodustatud neli kategooriat: kujundlik keelekasutus, kultuurispetsiifilised elemendid, tõlkenihked ning lisandused/väljajätud. Mõned näited kuuluvad analüüsitavate elementide poolest kahte või rohkemasse kategooriasse, analüüsis vaadeldakse iga näidet siiski vaid üks kord.

Korpus koosneb 87-st näitest, millest 22 on näited kujundliku keelekasutuse kategoorias, 21 – kultuurispetsiifiliste elementide kategoorias, 36 – tõlkenihete kategoorias ja 8 lisanduste/väljajätude kategoorias. Näited on enamasti esitatud lausetena, kuid mõned näited, mille puhul pole kontekst oluline, on esitatud üksikute sõnadena (sellised esinevad ainult kultuurispetsiifiliste elementide kategoorias).

Korpusesse olid kogutud magistritöö autori arvates tähelepanuväärsemad näited, mis väärivad üksikasjalikumat analüüsi töö uurimisküsimuse seisukohast. Kategooriate sees on näited korpuses esitatud juhuslikus järjekorras – raamatu osade tegelikku järjekorda ei ole järgitud. Kuna kõiki korpuses olevaid näited pole töö mahupiirangute tõttu võimalik analüüsida, said välja valitud need, mille puhul oli magistritöö autori arvates rohkem analüüsimismaterjali: eelkõige olid valitud need keelendid, mis olid kolmes eestinduses tõlgitud erinevalt, kas kirjapildi, sõnastuse või tähenduse poolest.

Magistritöö autor soovib pöörata lugejate tähelepanu asjaolule, et J. Jõepera tõlge paistab silma vananenud vormide rohkusega (nt *pää*, *näind*, *sääl*, *musse*, *näilisesti*, jne), kuid kuna see erinevus on tingitud puhtalt tõlkimise ajast, siis eraldi seda analüüsi käigus vaatluse alla ei võeta. Samuti pööratakse tähelepanu asjaolule, et kuna V. Linaski 1948. aasta väljaannet ei olnud võimalik kätte saada, kasutatakse analüüsi jaoks hilisemat, 1967. aasta kordustrukki, mis 1948. aasta omast ei erine.

Analüüsisosas vormistatakse nummerdatud näiteid (a), (b), (c) kujul, kus (a) on Jaan Jõepera, (b) on Karl August Hindrey ja (c) on Väino Linask ning esimesena on esitatud originaal. Analüüsitavad sõnad/väljendid lauses on rasvases kirjas ning mõnikord analüüsitakse tervet lauset.

Analüüsis võrreldakse kolm eestindust omavahel ja originaaliga sissejuhatuses välja toodud hüpoteeside kinnitamiseks/ümberlükkamiseks ja uurimisküsimustele vastamiseks. Samal ajal, kus see on võimalik kontrollitakse ka kordustõlke hüpoteesi. Analüüs põhineb peamiselt sõnaraamatute seletustel, teoreetilises osas kirjeldatud varasemates uurimustes esitatud seisukohtadel ja töö autori oletustel. Peamised kasutatavad sõnaraamatud on Eesti keele seletav sõnaraamat (EKSS 2009), Eesti-vene sõnaraamat (EVS 2019), Eesti fraseologismide elektrooniline alussõnastik (FES 2011), Fraseoloogiasõnaraamat (FRS 2000), Võõrsõnade leksikon (VSL 2012) ja vene teatmeallikas *грамматика.ру*. Tõlkijate valikute tagamaid pole magistritöö autoril loomulikult võimalik teada, aga mõnes kohas proovitakse oletada, miks tõlkija on ühe või teise lahenduse välja pakkunud. Esimesena võetakse vaatluse alal kujundliku keelekasutuse edasiandmine eestikeelsetes tõlgetes.

2.2 Kujundlik keelekasutus

Selle kategooria raames analüüsitakse neid väljendeid, mis on seotud kujundliku keelega ning nõuavad loomingulist lähenemist. Näited selles kategoorias hõlmavad endas fraseologisme, kõnekeelseid väljendeid ja fraase ülekantud tähenduses.

(1) **Мне страх хотелось** *вытянуть из него какую-нибудь историйку – желание, свойственное всем путешествующим и записывающим людям.*

(1a) **Mind vaevas ohjeldamatu** *kirg meelitada välja talt mõnd jutustust — kirg, milline nii iseloomustav kõiki märkmeteraamatut kaasas vedavaid rändureid. (Jõepera)*

(1b) **Tahtsin ihust-hingest** *temalt mingit jutustust välja tirida, – soov, mis on omane kõigile reisi- ja kirjainimestele. (Hindrey)*

(1c) **Mul oli pöörane tahtmine** *temalt mõnda lugu välja pressida, – soov, mis on omane kõigile reisi- ja kirjameestele. (Linask)*

Üks sõna *страх* (eesti k hirm) tähendustest on *väga*, mida selles tähenduses kasutatakse vaid kõnekeeles (грамота.ру/страх).

Väljend *ihust ja hingest* on eesti keeles fraseologism, mis tähendab: „1. andunult, jäägitult, suure hoolega; 2. kõigest väest, hoogsalt“ (FRS 2000). Siinkohal tegi kirjanik-tõlkija (Hindrey) venekeelsest väljendist sihtkeeles fraseologismi, mis näitab tema loomingulisust. Võib oletada, et Hindrey kasutas ka kompensatsioonimeetodit, sest mõnes teises kohas tõlkeprotsessis on fraseologism kadunud.

(2) «*Есть еще одна фатера, – отвечал десятник, почесывая затылок, – только вашему благородию не понравится; там нечисто!*»

(2a) „*On veel üks urtsik,*“ vastas ta kukalt sügades: „*ainult teie kõrgeaususele ei sobi: süül ei ole puhas.*“ (Jõepera)

(2b) „*Üks korter on veel,*“ vastas kümnik ja kaapis kukalt, „*ainult see ei meeldi teie aususele: seal on roojane.*“ (Hindrey)

(2c) „*On veel üks korter,*“ vastas kümnik kukalt sügades, „*aga see ei meeldi teie aususele: seal on mustad lood.*“ (Linask)

See venekeelne fraas antud kontekstis tähendab, et koht pole turvaline (nt mingite kurjade vaimude vms olemasolu). Jõepera otsetõlge *ei ole puhas* ei väljenda eesti keeles seda, mis oli mõeldud originaalis; see väljend võib tekitada valearusaama, et autor räägib puhtusest majas, mitte seal olevatest vaimudest. Sõna *roojane* sobib antud kontekstisse, kuna EKSS-i järgi üks selle sõna tähendustest on *patune*, mida on ka mõeldud venekeelse fraasi all. Linask kasutab väljendit *seal on mustad lood* ning võib märgata, et ta veidi muutis sõnastust võrreldes originaaliga. Võib öelda, et see on hea lahendus, kuna selle fraasiga ta edastas lugejatele autori mõtte väga arusaadavalt.

Selle näite puhul võib märgata, et tõlkija on loomingulisem kui kirjanik-tõlkijad ning võib olla sai ta originaali autorist paremini aru, kuna ta mõtles välja fraasi, mis annab autori mõtet selgemalt edasi.

(3) *В их душе часто много добрых свойств, но ни на грош поэзии.*

(3a) *Nende hing sageli on hüveline, kuid mitte krossi eestki luuleline.* (Jõepera)

(3b) *Nende hinges on sageli nii palju häid omadusi, kuid poeesiat mitte krossi eest.*

(Hindrey)

(3c) *Nende hinges on sageli palju häid omadusi, kuid mitte raasugi luulet.* (Linask)

Esmalt tasub pöörata tähelepanu sellele, et Hindrey on kasutanud võõrsõna *poesia* omasõna *luule* asemel, mis on üks võõrapärastava tõlkestrateegia tunnuseid. Samas, teise kordustõlke autor Linask on eelistanud omasõna, mis on omakorda näide kodustavast tõlkestrateegiast.

Selles näites võib ka märgata, et Linaski lause lõpp erineb Jõepera ja Hindrey omast: kirjanik-tõlkijad eelistasid otsetõlget, samas kui tõlkija jättis välja sõna *kross* (*зрощ*). Linask tegi lause veidi ümber: kasutas otsetõlke asemel teistsugust sõnastust, lisades omalt poolt sõna *raas*. Võime näha, et sugugi mitte alati ei kaldu kirjanik-tõlkija originaalist rohkem kõrvale, kuna siinkohal on hoopis tõlkija see, kes on lähtetekstist mõnevõrra eemaldunud. Samas tuleb märkida, et mõlemad väljendid *mitte krossi eest* ja *mitte raasugi* on fraseoloogid ja nende kasutus teeb sihtteksti värvikamaks (FES 2011).

4. *«Много видели, да мало знаете, а что знаете, так держите под замочком».*

(4a) „*Palju nägite, aga vähe teate; ja mis teate, see hoidke luku taga.*” (Jõepera)

(4b) „*Palju nägite, aga vähe teate; aga mida teate, seda hoidke luku taga.*” (Hindrey)

(4c) „*Palju nägite, kuid vähe teate; aga mida teate, seda pidage salajas.*“ (Linask)

Näites (4) on märgatav sama tendents eelmisega: kirjanik-tõlkijad on eelistanud otsetõlget, samal ajal kui tõlkija on muutnud sõnastust. *Luku taga hoidma* on fraas ülekantud tähenduses, mis on kasutusel nii vene kui ka eesti keeles, samas kui *salajas pidama* tähendab sama, kuid otseses tähenduses. Selle näite põhjal saab öelda, et Linask kasutab kodustavat tõlkestrateegiat. Tasub ka mainida, et originaalis on kasutatud deminutiivvorm *замочек*, mida keegi tõlkijatest pole tõlkes säilitanud. Selle põhjuseks võiks olla asjaolu, et eesti keeles kõlaks see deminutiivvormis (lukukese taga) ebaloomulikult.

(5) *Присутствие энтузиаста обдает меня крещенским холодом, и, я думаю, частые сношения с вялым флегматиком сделали бы из меня страстного мечтателя.*

(5a) *Kokkupuutumine entusiastiga **hoovab musse otse ristimiskülma värinaid** ja, ma arvan, sagedased kohtamised laisa flegmaatikuga võiksid mind muuta kirglikuks unistajaks.* (Jõepera)

(5b) *Entusiasti juuresolek **valdab mu üle kolmekuningapäeva külмага**, ja ma mõtlen, et sagedased koosviibimised loiu flegmaatikuga teeksid minust kirgliku unistaja.*

(Hindrey)

(5c) *Entusiasti juuresolekul **valdab mind jäik osavõtmatus**, ja ma arvan, et sagedane läbikäimine loiu flegmaatikuga teeks minust kirgliku unistaja.* (Linask)

Venekeelne väljend *крещенский холод* (eesti k sõna-sõnalt ristimiskülm) on kõnekeelne ja tähendab kellegi vaoshoitud, karmi kohtlemist, viidates külmale ilmale, mis tavaliselt valitseb kolmekuningapäeval ehk Kristuse ristimise päeval 6. jaanuaril (АКАДЕМИК/Крещенский). Vene keeles on väljend *крещенские морозы/крещенский холод* täiesti kasutusel ning seda kasutatakse üsna tihti, kui räägitakse väga külmast ilmast jaanuarikuus, kui toimuski Kristuse ristimine.

Eestikeelsele lugejale, kes vene kultuuri ei tunne, on see väljend aga arusaamatu, kuna see on kultuurispetsiifiline element. Kõik kolm tõlkijat on tõlkinud selle erinevalt. Hindrey eelistas jätta väljendi samale kujule nagu see on originaalis, ainsaks erinevuseks on see, et ta kirjutas kolmekuningapäevast, mis kattub ka Kristuse ristimise päevaga. Eeldades, et eesti lugeja teab, et kolmekuningapäev on jaanuaris, kui valitsevad külmad ilmad, pakub Hindrey lugejale võimaluse iseseisvalt väljendi tähendust mõistatada. Jõepera otsustas kasutada väljendit *ristimiskülma värinad*, mis on otsetõlge vene keelest, lisades veel sõna *värinaid*. Võib oletada, et väljend *külmavärinad* oleks eesti lugejale arusaadavam kui *ristimiskülma värinad*, sest paljud ei pruugi teada, mida tähendab ristimiskülm.

Selles lauses viitab see väljend sellele, et tegelane ei tea, mida teha või kuidas käituda entusiasti juuresolekul. Samuti võib see viidata mingisugusele ebameeldivale tundele, mis tegelasel tekib kui tema juures on entusiast. Linask proovis kontekstist oletada kultuurispetsiifilise fraasi tähendust ja pakkus loogilise tõkelahenduse. Tuleb mainida, et ka venekeelsele lugejale võib see fraas osutada arusaamatuks ning sõnaraamatu seletus „kellegi vaoshoitud, karm kohtlemine“ siia konteksti päris ei sobi.

Sarnaselt mitme varasema näitega on Linask eelistanud kujundlikkuse asemel anda originaali sõnumit edasi lihtsate sõnadega, millest iga lugeja peaks aru saama. Samas tuleb rõhutada, et selline sage fraseologismide/kujundlike väljendite/vanasõnade väljajätt võib viia aga lähteteksti stiili kadumiseni tõlkes.

(6) – *Не бойся, – прибавил он, хитро взглянув на Грушницкого, – Все вздор на свете!.. Натура – дура, судьба – индейка, а жизнь – копейка!*

(6a) „Ära kardada,“ lisas ta, kavalasti vaadates Grušnitskile: „**kõik on maailmas praht... Iseloom — lollus; saatus — kalkun, ja elu — krossiväärt!**“ (Jõepera)

(6b) „Ära kardada,“ lisas ta, vaadates Grušnitskile otsa kavala naeratusega, „**kõik siin maailmas on lollus...loodus on loll, saatus on emakalkun, aga elu on kopikas!**“ (Hindrey)

(6c) „Ära kardada,“ lisas ta, heites Grušnitskile kavala pilgu, „**kõik on lollus siin ilmas!...Puha tühi töö ja vaimunärimine!**“ (Linask)

Lähtetekstis on tegu venekeelse fraseologismiga, mis tähendab hoolimatust ja täielikku ükskõiksust enda või teise riskiva inimese saatuses. Vene rahva jaoks on sõna *saatus* midagi negatiivset, kuna see on teadmatu ja arusaamatu. Ka kalkunit peeti salapäraseks ja võõraks linnuks, kelle saatus oli olla söödud. Käesolev fraseologism on seotud vene rahva elu ja veendumustega ning selle tähendus on negatiivne (Мир фразеологизмов/Натура – дура, судьба – индейка, а жизнь – копейка).

Jõepera ja Hindrey tekstides esineb see fraas otsetõlkena, kuigi teadaolevalt pole eesti keeles niisugust fraseologismi kasutusel ning eesti lugeja ei pruugi aru saada, mida see täpselt tähendab. Linask kasutab aga eestikeelset fraseologismi „tühi töö ja vaimu närimine“, mis tähendab asjatult, tühja tegutsemist (FES 2011). Selle fraseologismi tähendus sarnaneb originaalis kasutatavaga, kuid pole siiski päris sama. Võib oletada, et Linask kasutab seda väljendit, et muuta originaalse fraasi sisu eesti lugejale arusaadavaks, eelistades nagu originaali autori fraseologismi, kuid juba omakeelset. Siinkohal võib väita, et Hindrey ja Jõepera on kasutanud võõrapärastavat, aga Linask – kodustavat tõlkestrateegiat.

(7) *Вдруг он опустил дуло пистолета и, побледнев как полотно, повернулся к своему секунданту. – Не могу, – сказал он глухим голосом.*

(7a) *Korruga ta langetas püstoli toru ja, kahvatudes lõuendiks, pöördus oma sekundandi poole. „Ei saa,“ ütles ta tumedal häälel.* (Jõepera)

(7b) *Äkki laskis ta püstolisuu vajuda ja pöördus, kahvatu nagu lina, oma sekundandi poole: „Ma ei või,“ ütles ta tumeda häälega.* (Hindrey)

(7c) *Äkki laskis ta püstolisuu alla ja pöördus surnukahvatuks muutudes oma sekundandi poole. „Ma ei saa,“ ütles ta kõlatu häälega.* (Linask)

Esimese analüüsitava väljendi (*побледнеть как плотно*) puhul on tegemist püsiväljendiga, mida kasutatakse vene keeles üsna tihti. Jõepera on valinud otsetõlke tee, kuid teadaolevalt ei ole eesti keele jaoks väljend „kahvatu nagu lõuend“ tavapärane ja seda peaaegu ei kasutata. Sõna *surnukahvatu* on aga eesti keele jaoks tavaline, kui kirjeldatakse äärmiselt kahvatut inimest. Siinkohal võib jälle märgata tendentsi, et tõlkija on otsustanud kasutada eestipärasemat väljendit, samas kui kirjanik-tõlkijad on originaalilähedasemad.

Tume hääl tähendab „pehme ja madal, sügav; kõlatu, tuhm hääl“ (EKSS 2009). *Kõlatu* on selle sünonüüm, kuid sõna *tume* tähendusväli on laiem ning see annab tõlkes tegelase meeleolu paremini. Saab järeldada, et siinkohal olid kirjanik-tõlkijad loomungulisemad.

(8) *„Плохое дело в чужом пиру похмелье, – сказал я Григорью Александровичу, поймав его за руку, – не лучше ли нам поскорей обратиться?“*

(8a) *„Halb asi — võõral peol purjutamine,“ ütlesin Grigori Aleksandrovitšile, haarates teda varukast: „kas ei oleks parem meil siit kaduda?“* (Jõepera)

(8b) *„Lugu on paha, ei maksa teiste pärast nahka turule viia,“ ütlesin ma Grigori Aleksandrovitšile, haarasin ta käest kinni.* (Hindrey)

(8c) *„Ei maksa teiste pärast oma nahka turule viia,“ ütlesin ma Grigori Aleksandrovitšile, haarates talt käest.* (Linask)

Fraseoloogilise väljendi *в чужом пиру похмелье* tähendus vene keeles on „häda kellegi teise süül“ (АКАДЕМИК/В чужом пиру похмелье) või „osutama süüdi juhtumis, millega sul pole midagi pistmist“ (ЧТО ОЗНАЧАЕТ/В чужом пиру похмелье). Jõepera eelistab otsetõlget, mille käigus fraseoloogiline tähendus kaob, kuna eesti keeles teadaolevalt väljendit „võõral peol purjutamine“ selles tähenduses ei kasutata. Niisugune tõlge võib viia eestikeelse lugeja segadusse, kuna ta ei pruugi teada originaalväljendi ülekantud tähendust. Hindrey ja

Linask on otsustanud tõlkida eestikeelse fraseologismi *nahka turule viima* abil, mis EKSS-i järgi tähendab „millegagi riskima, end ohtu seadma“. See fraseologism sobib antud konteksti väga hästi ning annab originaali mõtet edasi. Selles näites on nii tõlkija kui ka kirjanik-tõlkija olnud omas töös loomingulised, kasutades omakeelset fraseologismi. Kuigi Jõepera, kes oli ka kirjanik, kuid teadaolevalt kirjutas vähem kui Hindrey, on kasutanud võõrapärastavat tõlkestrateegiat ning jätnud sihtkeelde alles originaaltekstist pärit väljendi. Siit järeldub, et sugugi mitte alati ei kaldu kirjanik-tõlkija rohkem originaalist eemale kui tõlkija.

(9) *Он довольно остер: эпиграммы его часто забавны, но никогда не бывают метки и злы: он никого не убьет одним словом; он не знает людей и их **слабых струн**, потому что занимался целую жизнь одним собою.*

(9a) *Ta on küllaltki teravmeelne; ta epigrammid sageli on väga lõbusad, kuid ei millalgi tabavad või valusad: ta ei mõista tappa sõnaga; ta ei tunne inimesi ja nende **tundelisemaid keeli**, sellepärast et ta kogu eluaeg on õppind ja vaadelnud ainult iseennast. (Jõepera)*

(9b) *Ta on küllaltki teravmeelne: tema epigrammid on sageli lõbusad, kuid pole iialgi tabavad ja kurjad: ta ei tapa kedagi ühe sõnaga; ta ei tunne inimesi ja nende **nõrku külgi**, sellepärast et on tegelnud kogu eluaeg ainult iseendaga. (Hindrey)*

(9c) *Ta on küllalt teravmeelne: tema epigrammid on sageli naljakad, kuid pole iialgi tabavad ja tigidad: ta ei tapa kedagi ühe sõnaga; ta ei tunne inimesi ja nende **nõrku kohti**, sest et on kogu eluaeg tegelnud ainult iseendaga. (Linask)*

Väljend *слабые струны* on vene keeles kujundlik (sõna-sõnalt nõrgad keeled). Keelte all peetakse siin silmas iseloomujooni, inimloomuse külgi, näiteks, *hinge-, südamekeeled* (грамота.ру/струна). Eesti keeles teadaolevalt sellist väljendit ei kasutata, pigem räägitakse kellegi nõrkadest külgedest või kohtadest, nagu on tõlkinud Hindrey ja Linask. Jõepera on jätnud oma tõlkesse alles originaali sõnastuse, mis teeb tema teksti kujundlikumaks, kuid eestikeelsed lugejad ei pruugi sellest väljendist õigesti aru saada.

(10) *Впрочем, в те минуты, когда сбрасывает **трагическую мантию**, Грушницкий довольно мил и забавен.*

(10a) *Muide noil hetkeil, kui Grušnitski heidab eneselt **traagilisuse**, ta on küllaltki armas ja lõbuski. (Jõepera)*

(10b) *Muide, neil minuteil, kui Grušnitski heidab endalt traagilise mantli, on ta küllalt armas ja lõbus.* (Hindrey)

(10c) *Muide, neil silmapilkudel, kui ta jätab kõrvale traagilisuse, on Grušnitski küllaltki armas ja lõbus.* (Linask)

Selles näites on kirjanik-tõlkija (Hindrey) tõlkinud sõna-sõnalt, aga tõlkija on lubanud endal jätta välja sõna *mantli* ning muutnud sõna *minut* silmapilguks. Tõlkija ei ole kasutanud kujundlikku väljendit *traagiline mantel*, vaid on kirjutanud otseselt ja arusaadavalt – *jätab kõrvale traagilisuse*. Selle tagajärjel aga vähenes lauses originaali väljenduse värvikus. Üks võimalik seletus on see, et tõlkija tahtis anda autori mõtet edasi võimalikult täpselt, et puuduks igasugune võimalus tõlgendada lauset teisiti. Kirjanik aga, kes arvatavasti kasutab oma loomingus palju kujundlikke väljendeid, ei ole midagi muutnud, sest tema jaoks on niisugused väljendid tavapärased. Samuti ei ole ei Linask ega Jõepera tõlkinud sõna-sõnalt *в те минуты* (neil minutitel), vaid muutsid seda sõnadeks *hetk* ja *silmapilk*, kuid tähendus sellest ei muutunud.

(11) *«Нехорошо, – подумал я, верно между ними черная кошка проскочила!»*

(11a) *„Halb,“ mõtlesin, „ega's ometi must kass nende vahelt läbi pole libisend.“*
(Jõepera)

(11b) *„Paha lugu,“ mõtlesin ma, „kindlasti on must kass nende vahelt läbi joosnud.“*
(Hindrey)

(11c) *Paha lugu, mõtlesin ma: kindlasti on nende vahelt must kass läbi jooksnud!*
(Linask)

Selle lause puhul on magistritöö autor pööranud tähelepanu sellele, kuidas tõlkijad tõlkisid sõna *верно* (eesti k õieti, õigesti). Selles kontekstis on tegu kõnekeelse väljendiga, mis tähendab *arvatavasti, küllap* (грумота.ру/верно). Huvitav on see, et mõlemad Hindrey ja Linask on tõlkinud seda kui *kindlasti*, mis ei ole täpne tõlkevaste ning kahtluse asemel väljendab kindlust. Jõepera on siinkohal täpsem, kasutades kahtluse väljendamiseks eituse vormi.

2.3 Kultuurispetsiifilised elemendid

Selles kategoorias on kõige rohkem erinevusi just esimese (Jõepera) eestinduse ja kahe hilisema tõlke vahel. Tegemist võib olla vananenud vormidega, mis tõenäoliselt olid kasutusel 1929. aastal, kuid hiljem nende kirjpilt muutus. Töö autor pöörab tähelepanu ka sellele, et Linaski eestinduses on kõige rohkem joonealuseid kommentaare, mis seletavad võõra kultuuri (peamiselt vene ja kaukaasia) elemente. Jõepera ja Hindrey tõlkes on neid ainult mõned üksikud.

(12) – *Вы, верно, недавно на **Кавказе**?*

(12a) „*Te näilisesti olete esmakordselt **Kaukasis**?*“ (Jõepera)

(12b) „*Teie pole vist kaua **Kaukasuses**?*“ (Hindrey)

(12c) „*Teie pole vist kaua **Kaukaasias**?*“ (Linask)

Korrektne tänapäevane vorm on Kaukaasia. Jõepera vormi *Kaukas* kasutust pole magistritöö autor leidnud, Hindrey vorm *Kaukasus* on hoopis Kaukaasias asuva mäestiku nimetus. Huvitav on see, et edasises tekstis on Hindrey kasutanud korrektset nimetust Kaukaasia.

(13) – *А вы долго были в **Чечне**?*

(13a) „*Kas te olite kaua **Tšetšnas**?*“ (Jõepera)

(13b) „*Kas teie **Tšetšnaas** kaua olite?*“ (Hindrey)

(13c) „*Kas teie olite kaua **Tšetšnas**?*“ (Linask)

Praeguste andmete järgi pole kumbki ei Tšetšnaa ega Tšetšna eesti keeles käibel. Korrektne riigi nime vorm on Tšetšeenia.

(14) *На крутой скале, где построен павильон, называемый **Эоловой Арфой**, торчали любители видов и наводили телескоп на Эльборус; между ними было два **губернера** с своими воспитанниками, приехавшими лечиться от золотухи.*

(14a) Äkilisele kaljule ehitet paviljonis, mida nimeteti **Eooli Harfiks**, seisid maastikuharrastajad ja juhtisid oma teleskoobi Elborusile; nende seas oli kaks **gubernöri** oma kasvatusalustega, kes olid sõitnud siia ravima end **kõhuriketest**. (Jõepera)

(14b) *Järsul kaljul, kuhu on ehitatud paviljon, mida kutsutakse **Aiolose Harfiks**, tolknesid väljavaatearmastajad ja juhtisid pikksilma Elbrusele; nende seas oli kaks **kodukooliõpetajat** oma kasvandikkudega, kes siia olid sõitnud ravima **näärmehaigust**.* (Hindrey)

(14c) *Järsul kaljul, kuhu on ehitatud paviljon, mida kutsutakse **Aiolose Kandleks**, seisid väljavaadete armastajad ja vaatlesid läbi pikksilma Elbrust; nende hulgas oli kaks **guvernööri** oma kasvandikkudega, kes olid tulnud ravima **skrofuloosi**.* (Linask)

Veebiotsingute tulemustel selgus, et Jõepera kasutatud „Eooli Harf“ pole eesti keeles (vähemalt praegu) enam kasutusel. Esineb nimekuju Aiolose Harf, eesti keeles tuntud ka kui tuulekannel. Linask on võõrsõna asemel kasutanud omasõna *kannel*. Linask on lisanud ka joonealuse kommentaari selle kohta, kes on Aiolos.

Золотуха on vene kõnekeelne tuberkuloosse lastehaiguse nimetus, mille ametlik tõlge eesti keelde on skrofuloos (EVS 2019). Hindrey kasutatud *näärmehaigus* pole täpne, kuid tähenduselt sarnane skrofuloosile. Jõepera tõlge *kõhurike* on aga juba originaalist päris kaugel, kuna originaalis mainitud haiguse sümptomid pole kõhuhaigustega seotud.

Samuti tasub tähelepanu pöörata võõrsõna *губернер* tõlgetele. Nimelt, Jõepera ja Linask on siin kasutanud võõrapärastavat tõlkestrateegiat ja ainsana kodustas selle võõra kultuuri elemendi Hindrey.

(15) *Бывали примеры, что женщины влюблялись в таких людей до безумия и не променяли бы их безобразия на красоту самых свежих и розовых **эндимионов**;*

(15a) *On olnud juhuseid, mil naised armusid selliseisse inimesisse otse hulluseni ning iialgi ei oleks nad vahetand nende ebameeldivust värskimate ja roosaimate **endimioonide** iludusega;* (Jõepera)

(15b) *On olnud juhtumeid, kus naised on armunud sellistesse inimestesse meeletuseni ja poleks vahetanud nende inetust kõige õrnemate ja roosade **Endymionide** kauniduse vastu;* (Hindrey)

(15c) *On olnud juhtumeid, kus naised armusid meeletuseni säärastesse meestesse ja poleks nende inetust vahetanud kõige värskemate ning roosamate **Endymionide** ilu vastu;* (Linask)

Endymion on noormees Kreeka mütoloogias, kes oli tuntud tema ilu pärast (Eesti entsüklopeedia/Endymion). Jõepera kasutatud *endimioon* on transkribeerimine vene keelest, kuna sellist kasutust pole magistritöö autor mujalt leidnud. Näeme, et kuna originaalteose autor kirjutas selle sõna väikese algustähega, kasutas ta seda mitte pärisnimena, vaid mingi hulka teatud omadustega inimeste nimetamiseks. Saame oletada, et Jõepera valik tulenes sellest, et ta otsustas teha samamoodi nagu originaalteose autor ning mitte kasutada pärisnime.

(16) *Его сюртук, галстук и жилет были постоянно черного цвета. Молодежь прозвала его **Мefистofелем**;*

(16a) *Ta alaliselt kandis musta kuube, lipsi ja vesti. Noorus hüüdis teda **Mefistofeleseks**;*
(Jõepera)

(16b) *Tema kuub, lips ka vest olid alati musta värvi. Noorus nimetas teda **Mefistoks**.*
(Hindrey)

(16c) *Tema kuub, kaelaside ja vest olid alati musta värvi. Noorsugu kutsus teda **Mefistoks**.* (Linask)

Mõlemad Mefisto ja Mefistofel on eesti keeles kasutusel. Linaski tõlkes on samuti joonealune märkus selle kohta, kes on Mefisto ehk Mefistofeles.

(17) *Я был секундантом на 5 **дуэлях**, и уж знаю, как это устроить.*

(17a) *Olen sekundeerind viiel **kahevõitlusel** ja juba tean, kuidas asja sääda.* (Jõepera)

(17b) *Olen sekundandiks olnud viiel **kahevõitlusel** ja tean, kuidas seda korraldada.*
(Hindrey)

(17c) *Olen olnud sekundandiks viiel **duellil** ja tean, kuidas seda korraldada.* (Linask)

Sõna *дуэль*, mis tähendab kahevõitlust, on Linaski tõlkes duell, mis on laen prantsuse keelest. Jõepera ja Hindrey aga otsustasid kahevõitluse kasuks, teisisõnu, kodustasid võõrkeelse elemendi. Selles näites saab tõendust kordustõlke hüpotees.

(18) *Вышел **урядник** и **десятник**.*

(18a) *Siis tulid **kordnik** ja kümnik.* (Jõepera)

(18b) *Tulid **kordnik** ja kümnik.* (Hindrey)

(18c) Väljusid **urjadnik** ja kümnik. (Linask)

Urjadnik on laensõna vene keelest, mis tähendab politseiametnikku, maakordnikku Tsaari-Venemaal ja Balti kubermangus aastani 1917 (VSL 2012). Linask on kasutanud võõrapärastavat tõlkestrateegiat.

(19) /.../ **едят, пьют бузу; потом начинается джигитовка** /.../.

(19a) /.../ **süüakse ja juuakse; siis algab džigiteerimine**. (Jõepera)

(19b) /.../ **süüakse, juuakse buzat; siis algab džigitovka** /.../. (Hindrey)

(19c) /.../ **süüakse, juuakse buzaad; siis algab džigiteerimine** /.../. (Linask)

Näeme, et Jõepera ei ole tõlkinud seda, mida täpsemalt juuakse – *buzaa*, mis on hirsist, tatrast ja odrast valmistatud (tavaliselt Krimmis ja Kaukaasias) alkoholne jook (ТСРЯ). Eesti sõnaraamatutes ja veebiallikes pole selle joogi nimetus leitav. Jõepera võis selle ära jätta kuna ei leidnud tõlkevastet ning arvas, et lugejad niikuinii ei tea, mis see on. See võib olla ka näide kodustavast tõlkestrateegiast, kuna tõlkija jätab tahtlikult võõra kultuuri elemente oma tõlkest välja.

Sõna *džigitovka* vorm Hindrey tõlkes on võetud otse vene keelest; korrektne vorm on *džigiteerimine*. Linask on see, kes tõlkis võõra kultuuri elemente korrektselt ning seletas ka nende tähendust joonealustes kommentaarides.

(20) /.../ **ветер, врываясь в ущелья, ревел, свистал, как Соловей-разбойник** /.../.

(20a) /.../ **tuul tungis kuristikesse, vilistas ja huilgas otsekui Solovei-Razboinik** /.../.
(Jõepera)

(20b) **Tuul, murdes kaljulõhedesse, möirgas, vilistas nagu röövel Solovei**, /.../. (Hindrey)

(20c) **Tuul möirgas ja vilistas kaljulõhedesse tungides nagu röövel-Ööbik** /.../. (Linask)

Jõepera jättis vene eepiliste kangelaslaulude tegelase nime (*Соловей-разбойник*) tõlkimata, kasutades transkribeerimist, kuid on pannud joonealuse märkuse selle kohta, kes ta on. Hindrey on siinkohal tõlkinud ainult sõna *разбойник* (eesti k röövel) ning tõi võõra kultuuri elemendi sihtkeelde samal kujul nagu see on originaalis (kasutas transkriptsiooni). Linask aga kasutas siin kodustavat tõlkestrateegiat, eelistades selle tegelase eestikeelset nimekuju

2.4 Tõlkenihked

Selle kategooria raames analüüsitakse näiteid, kus on tõlkimise protsessis originaali tähendus muutunud, sh saanud valetõlkeks.

(21) *Он скептик и материалист, как все почти **медики**, а вместе с этим **поэт**, и не на шутку, – поэт на деле всегда и часто на словах, хотя в жизнь свою не написал двух **стихов**.*

(21a) *Ta on skeptik ja materialist, nagu peaaegu kõik **arstid**, ja ühtlasi ka **luuletaja** — ja mitte ainult naljaks: tegelikult on ta luuletaja, sageli ka sõnades, ehkki ta kogu oma elu vältel pole kirjutanud kahtki **luuletust**.* (Jõepera)

(21b) *Ta on skeptik ja materialist nagu peaaegu kõik **meedikud**, aga ühes sellega **poeet** – ja mitte nalja pärast; tegudes on ta poeet ja alati ja sõnades sageli, kuigi ta oma elus pole kirjutanud kahtegi **luuletust**.* (Hindrey)

(21c) *Ta on skeptik ja materialist, nagu peaaegu kõik **arstiteadlased**, aga ühtlasi ka **poeet**, ja mitte naljapärast, - ta on poeet tegudes alati ja sõnades sageli, ehkki pole oma elus kirjutanud kaht **värssigi**.* (Linask)

Linaski tõlkes on venekeelne sõna *смух* ehk luuletus tõlgitud kui värss. EKSS-i järgi on värss „luuleteose rütmiline üksus, mis on värsimõõdu ja mõtte poolest suhteline tervik, luulerida“. Luuletus on EKSS-i järgi lühike stroofiline luuleteos. Pole teada, miks Linask otsustas kasutada just seda sõna, kuid võib väita, et tõlkija ei olnud siin päris täpne ning tõlkijad-kirjanikud olid originaaltruumad.

Vene keele seletava sõnaraamatu järgi on *медик* (eesti k meedik) meditsiini valdkonna spetsialist; meditsiinasutuse töötaja (грамота.ру/медик). EKSS-i järgi on meedik arstiteadlane, arst või muu meditsiinitöötaja. Kui teame selle sõna seletust mõlemas keeles, saame aru, et nii Hindrey kui ka Linaski tõlked on korrektsed; Jõepera kasutatud arst on aga juba tähenduselt erinev, sest arst on „kõrgema meditsiinilise haridusega isik, kellele on antud õigus oma kutsealal töötada“ (EKSS 2009).

Selles näites ka näeme, et Hindrey ja Linask on kasutanud võõrsõna *poeet*, samas kui Jõepera on kasutanud omasõna *luuletaja*.

(22) *княжна Мери*

(22a) *vürstinna Mary* (Jõepera)

(22b) *printsess Mary* (Hindrey)

(22c) *vürstitar Mary* (Linask)

Analüüsi seisukohast on huvitav vaadata, kuidas on tõlgitud vene keelest sõna *княжна* (eesti k vürstitar) ehk vürsti tütar. Jõepera tõlkes on see muutunud millegi pärast vürstinnaks, kes on tegelikult vürsti abikaasa, seega on tegemist valetõlkega. Samas tekstis esinev tiitel *княгиня* ehk vürstinna on Jõeperal tõlgitud kui *vürstiproua*.

Hindrey tõlkes on kasutatud hoopis sõna *printsess*. EKSS-i järgi on printsess „monarhi naissoost perekonnaliikme tiitel; kuningatütar, vürstitar, vürstinna“. Selle seletuse järgi on printsess küll tähenduselt õige, kuid selle kasutuselevõtt on arusaamatu, sest samas tekstis on *княгиня* tõlgitud vürstinnaks ja mitte kuningannaks. Võib olla tahtis Hindrey esile tõsta, et tegu on just noorema tüdrukuga, ehk vürstinna tütreaga, et nad ei läheks lugejal omavahel segamini, aga selle raamatu puhul, kus on tegu vürstidega ja vürstinnadega, on väga imelik kohata tekstis järsku printsessi.

Linask on siin kõige täpsem, kuna eelistab õiget eestikeelset vastet.

(23) *Уж по крайней мере наши кабардинцы или чеченцы хотя разбойники, голыши, зато отчаянные башки, а у этих и к оружию никакой охоты нет: порядочного кинжала ни на одном не увидишь.*

(23a) *Meie kabardiinid ja tšetseenid, olgugi röövlid ja vaesed otse lageduseni, kangelaslikult uhkesti kannavad päid; aga neil siin pole lusti ka relvade järgi: korralikku pistnuga ei näe ühelgi.* (Jõepera)

(23b) *Meie kabardiinid ka tšetseenid, kuigi nad on röövlid, purupaljad, on selle eest vähemalt hulljulged kavalpead; aga neil siin pole relvagi jaoks mingit lusti: ei näe sa ühegi juures korralikku vestutki.* (Hindrey)

(23c) *Meie kabardiinid ja tšetseenid, kuigi nad on röövlid ja puupaljad, on selle eest vähemalt uljaspead; nendel siin aga pole ka relva vastu mingit huvi: korralikku kinžalli ei näe sa ühelgi.* (Linask)

Esmalt pöörame tähelepanu sõna *голыми* (eesti k paljas) tõlgetele. Üks selle sõna kõnekeelsetest tähendustest on väga vaene inimene, kellel pole piisavalt asju, riideid, jne (грамота.ру/голый). Jõepera ei kasutanud kõnekeelse keelendit nagu seda tegid Hindrey ja Linask, vaid seletas selle sõna lahti (*vaesed otse lageduseni*). Hindrey ja Linaski variandid *purupaljad* ja *puupaljad* on sünonüümid, kuid vaid *puupaljas* on olemas fraseoloogiasõnaraamatus (FRS 2000).

Sõna *кинжал* tõlge on EVS-i järgi *kinžall* (laen vene keelest) või *pistoda*. EKSS-i järgi on kinžall idamaine pistoda. Huvitav on see, et Jõepera on otsustanud kasutada sõna *pistnuga*, mis pole sõnaraamatutes leitav, st tegu on vananenud lekseemiga. Hindrey aga eelistab sõna *vestu* (EKSS-t järgi suur puss), mis on tähenduselt kinžallile sarnane, kuid siiski tekib küsimus, miks ta on otsustanud valida sõna, mis pole täpne tõlkevaste. Võib spekuloida, et tõlkija, kes on ise kirjanik, on seda sõna kasutanud oma loomingus ning seepärast on see tema jaoks tavapärase ja arusaadav. Linask seletab joonealustes kommentaarides, mis on kinžall.

(24) *Они исповедывают глубокое презрение к провинциальным домам и вздыхают о столичных аристократических гостиных, куда их не пускают.*

(24a) *Sügav vastikus provintsi daamide vastu on nende usutunnistuseks ja nad ohkavad pealinna aristokraatlike võõrastetubade järgi, kuhu neid sisse ei lasta. (Jõepera)*

(24b) *Nad jutlustavad sügavat põlgust provintsimajade suhtes ja õhkavad pealinna aristokraatsete salongide järele, kuhu neid ei lasta. (Hindrey)*

(24c) *Nad tunnevad sügavat põlgust provintsimajade vastu ja õhkavad pealinna aristokraatsete võõrastetubade järele, kuhu neid ei lasta. (Linask)*

Kõigepealt torkab silma Jõepera valetõlge, nimelt ta on tõlkinud sõna *дома* (eesti k majad) kui *daamid*. Kuna venekeelsete sõnade *домам* ja *дамам* (alaleütlevas käändes) kirjalpilt on väga sarnane, saab spekuloida, et Jõepera ei olnud piisavalt tähelepanelik ja ajas segamini tähed a ja o, mille tagajärjel juhtus päris suur tõlkenihe.

Tähelepanu väärrib ka küsimus, miks Hindrey on otsustanud kasutada võõrsõna *salong*. Sellel sõnal on mitu tähendust (ka vene keeles), millest kaks võiksid antud kontekstisse sobida: 1) „elegantselt sisustatud ruum võõraste vastuvõtuks“; 2) „eeskätt kirjandus-, kunsti- v. poliitikahuviliste inimeste seltskondlik ring“ (EKSS 2009). Sõnal *võõrastetuba* on aga ainult üks tähendus – külalistetuba. Vaadates tervet lauset ning võttes arvesse, et sõnale *võõrastetuba*

eelneb *aristokraatlik*, siis konteksti järgi sobivad nii *võõrastetuba* kui ka *salong*. Kuna siinkohal me ei tea, mida autor täpselt silmas pidas, on seda ilmselt lihtsam tõlkida otse, nagu on seda teinud Linask ja Jõepera. Hindrey aga on otsustanud kasutada sõna, millel võib olla mitu tähendust, andes sellega lugejale rohkem tõlgendusvõimalusi.

(25) *Я его также не люблю; я чувствую, что мы когда-нибудь с ним столкнемся на узкой дороге, и одному из нас несдобровать.*

(25a) *Ma ei salli teda: ma aiman, et me kord vastamisi satume kitsal teel, — ja siis läheb ühel meist väga halvasti.* (Jõepera)

(25b) *Minagi ei armasta teda: tunnen, et me temaga kunagi kitsal teel kokku põrkame, — ja ühel meist ei lähe hästi.* (Hindrey)

(25c) *Ka mina ei salli teda: ma tunnen, et me põrkame temaga kord kitsal teel kokku, ja ühel meist ei lähe siis hästi.* (Linask)

Selle lause puhul on Hindrey ainus, kes säilitab sama sõna, mis on originaalis – *armastama*. Jõepera ja Linask aga on otsustanud kasutada sõna, mis tugevdab negatiivset emotsiooni, mida jutustaja tunneb kirjeldava inimese vastu – *sallima*. Kui keegi kedagi ei salli, see tähendab, et inimene tunneb viha kellegi vastu, samas kui *ei armasta* ei kanna endas nii tugevat negatiivset emotsiooni. Huvitav on see, miks kirjanik-tõlkija tõlgis otseselt, aga tõlkija otsustas muuta sõnastust, lisades ütlusele rohkem negatiivsust. Selle näite puhul võib märgata, et hüpotees, et tõlkija tõlge on originaalile lähedasem, ei ole alati tõene.

(26) *«Пьющие утром воду – вялы, как все больные, а пьющие **вино** повечеру – несносны, как все здоровые».*

(26a) */.../ kes hommikul joovad mineraalvett, on väsind-roidund nagu ikka haiged, aga kes õhtuti **veine ja viinu** joovad, on väljakannatamatud nagu kõik tervisküllased.* (Jõepera)

(26b) *„Need, kes hommikul on joonud vett, on loiud nagu kõik haiged, aga need, kes õhtul on joonud **viina** – talumatud nagu kõik terved“.* (Hindrey)

(26c) *„Need, kes joovad hommikul vett, on loiud nagu kõik haiged, need aga, kes joovad õhtul **viina**, talumatud nagu kõik terved“.* (Linask)

Siin torkab silma, et Hindrey ja Linask on kasutanud tõlkes sõna *viin*, kuigi originaalis oli juttu veinist. Vastavalt EKSS-le võib eesti keeles öelda *viin* ka kange alkoholi kohta üldiselt ning kõnekeeles on lubatud kasutada selle sõna ka rääkides veinist. Jõepera on oma tõlkevalikus kõige loomingulisem, kasutades väljendi *veine ja viinu*, mis viitab erineva alkoholi joomisele. Jõepera on eelistanud lisandust, mis teeb tema tõlke ilmekamaks.

Selles näites on Hindrey originaalile kõige lähedasem ja korrektsem.

(27) *Эта гордая **знать** смотрит на нас, **армейцев**, как на диких.*

(27a) *See kõrk **koorekiht** kohtleb meid, **jalgväelasi**, kui metsikuid.* (Jõepera)

(27b) *See uhke **seisus** vaatab meile **jalaväelastele** nagu metslastele.* (Hindrey)

(27c) *See kõrk **aristokraatia** vaatab meile **armeelastele** nagu metslastele.* (Linask)

Linask on selles näites kasutanud võõrsõnu, aga Jõepera ja Hindrey – omasõnu, mis on kooskõlas kordustõlke hüpoteesiga.

(28) *Наследники **отыщутся** сами.*

(28a) *Pärijad **leiduvad** isegi.* (Jõepera)

(28b) *Pärijad **otsitakse** üles niikuinii.* (Hindrey)

(28c) *Pärijad **ilmuvad** ise välja.* (Linask)

Selles näites on jälle näha, et kirjanik-tõlkija pole olnud nii täpne kui tõlkija. Lause mõte on selles, et pärijad tulevad ise pärandi kättesaamiseks kohale, siis, kui neil on seda vaja. Hindrey tõlkest jääb mulje, et pärijaid hakkab keegi üles otsima. Muidugi, see pole väga oluline tähendusnihe, kuid siiski saab teha järelduse, et kirjanik-tõlkija ei püüdle nii palju täpse tõlke poole.

Järgmises näites on magistritöö autor selguse mõttes lisanud veidi konteksti, nimelt, ütleb Petšorin Grušnitskile vürstitar Mary kohta:

(29) *У нее такие бархатные глаза – именно бархатные: я тебе советую присвоить это **выражение**, говоря об ее глазах.*

(29a) *Ta silmad on otsekui sametist, — nimelt sametist: soovitan sul tarvitada seda **väljendust**, kui räägid ta silmadest;* (Jõepera)

(29b) *Tal on nii sametised silmad: ma soovitan sul omandada seda **ilmet**, kõneldes tema silmadest.* (Hindrey)

(29c) *Tal on nii sametised silmad, – just nimelt sametised: soovitan sul omaks võtta see **väljendus**, kõneldes tema silmadest.* (Linask)

EKSS-i järgi tähendab sõna *ilme* „iseloomu v. psüühilise seisundi kajastus näol, näoilme; (inimese) välimuse v. käitumise laad“. Hindrey tõlkest jääb mulje, et ta räägib näoilme, mitte fraasist. Kui tegu on valetõlkega, võime järeldada, et kirjanik-tõlkija pole aegajalt piisavalt tähelepanelik (see pole analüüsitud materjalis esimene selline juhtum).

(30) *Может быть, я хочу быть убит...*

(30a) *Võib-olla ma ise **ihkan surma*** (Jõepera)

(30b) *Võib olla, et ma **tahan surma**...* (Hindrey)

(30c) *Võib-olla ma **tahan saada tapetud**...* (Linask)

Siin on kõik kolm tõlkijat kasutanud erinevat sõnastust, mille käigus on algne tähendus muutunud. Jõepera on eelistanud sõna *ihkama*, mis väljendab tugevat emotsiooni – väga tahtma, ihaldama (EKSS 2009). Kirjanik-tõlkija (Jõepera) on otsustanud anda seda fraasi lausuvale inimesele rohkem emotsiooni ja näidata, et ta soovib surma väga, kuigi originaali autor kasutas sõna *tahtma*. Hindrey tõlkes on ka näha tähendusnihet, kuna fraasid *tahan surma* ja *tahan olla tapetud* on ikkagi erinevad. *Tahan surma* on neutraalsem, kuid peab pidama meeles, et tegelane ütles, et ta tahab olla tapetud, mitte lihtsalt surra. Sellel fraasil võib romaanis tähtis roll olla ning selle muutmine tõlkes ei näita tõlkija kompetentsust. Fraas iseloomustab tegelase meeleseisundit, kus sõna *tapetud* on oluline. Linask on oma tõlkes kõige täpsem, edastades lugejale tegelase ütluse korrektselt.

(31) *Да притом Григорий Александрович каждый день дарил ей что-нибудь: первые дни она молча гордо отталкивала подарки, которые тогда доставались духанище и возбуждали ее красноречие. Ах, подарки! Чего не сделает женщина за цветную **тряпичку**!..*

(31a) *Siis veel Grigori Aleksandrovitš iga päev kinkis talle midagi; esimesil päevil ta vaikides ja uhkesti tõrjus tagasi kõik kingid, millised langesid siis saagiks perenaisele,*

ergutades selle kõneosavust neiu veenmiseks. Ah, kingid! Milleks kõigeks küll on naisterahvas valmis kirju **räbalakese** eest!.. (Jõepera)

(31b) Seejuures kinkis Grigori Aleksandrovitš talle iga päev midagi; esimestel päevadel lükkas ta vaikides ja uhkelt tagasi kingid, mis siis said duhaninaise omaks ja äratasid tema kõneosavuse. Ah, kingitused! Mida kõik ei tee naisterahvas lillelise **nartsu** pärast!.. (Hindrey)

(31c) Pealegi kinkis Grigori Aleksandrovitš talle iga päev midagi: esimestel päevadel lükkas ta vaikides, uhkelt tagasi kõik kingitused, mis siis said kõrtsmikunaisele ja päästsid lahti tema kõnevoolu. Ah, need kingitused! Mida naine kõik ei tee värvilise **lapikese** pärast!.. (Linask)

Siin võib arutleda kasutatud sõnade tähenduse üle, rääkides venekeelse sõna *тряпичка* (eesti k lapike) tõlkest. See sõna tähendab antud kontekstis mingit riideeset, mida naised armastavad, kirjutatud deminutiivvormis. Selles lauses on sellel sõnal negatiivne kontekst – on tunda, et autor naeruvääristab naiste armastust riiete vastu ning leiab, et riided pole nii tähtsal kohal, nagu naised arvavad. Jõepera kasutatud *räbal* tähendab EKSS-i järgi „miski katkine, (just nagu) rebitud, narmendav ja hrl. ka vana“, mis sobib antud konteksti. Hindrey sõna *narts* (EKSS-i järgi kalts; (vana katkine) riidetükk) rõhutab negatiivset konteksti veelgi rohkem, kui see on originaalis. Linask kasutas sõna *lapike*, mis viitab rohkem põrandalapile kui riideesemele. Võib eeldada, et tõlkija ei saanud päris õigesti aru sellest, mida autor tahtis selle fraasiga öelda, kuid samas saab ka pakkuda, et Linask tahtis siin veidi leevendada originaali halvustavat suhtumist, kuna sõna lapp, eriti deminutiivvormis (lapike) ei mõju nii negatiivselt, kui narts või räbal. Pöördume tagasi teoreetilise osa juurde (vt ptk 1 lk 6) ja meenutame, et deminutiivvormide kasutamine on vene keeles üsna sagedane ning tõlkes need võivad olla venelikkuse markeriteks. Nagu L. Pild on tähendanud, „tõlkides järjekindlalt deminutiivvormi, rõhutab tõlkija subjektiivse hinnangulisuse osatähtsust vene keeles“ (Pild 2018: 144). Peame mees ka seda, et Linask on eestindanud väga suure hulga venekeelseid teoseid, seega võib deminutiivvormide tõlkimine tema jaoks olema harilikum kui näiteks Hindrey jaoks, kes oli eestindanud vaid kaks teost.

(32) Увы! моя **шкатулка**, шашка с серебряной оправой, дагестанский кинжал – подарок друга – все исчезло.

(32a) *Ja paraku, mu väärtasjade kastike, hõbedaga kaunistet mõõk ja dagestani pistnuga — kingitus mulle mu parimalt sõbralt — olid kadunud.* (Jõepera)

(32b) *Oh häda! Mu šatull, mu hõbedaga kaunistatud mõõk, Dagestani vestu – sõbra kingitus, kõik oli kadunud.* (Hindrey)

(32c) *Oh häda! Mu laekake, hõbedaga kaunistatud mõõk, Dagestani kinžall – sõbra kingitus –, kõik olid kadunud.* (Linask)

Jõepera on tõlkinud väljendi *подарок друга* (eesti k sõbra kingitus) kui *kingitus mulle parimalt sõbralt*, kus võime näha, et ta on lisanud tõlkesse sõna *parim*. Võib olla tahtis Jõepera lisada sellega väärtust esemetele, mis olid kadunud. Jällegi on näha, et Jõepera ei püüdle täpse tõlke poole, vaid peab üsna normaalseks seda, et tõlkija võib oma soovi kohaselt lisada või jätta sõnu välja.

Huvitav on ka see, et kõik tõlkijad tõlkisid sõna *друг* kui *sõber*, kuigi selle täpne tõlke on pigem *semu, seltsimees* (EVS 2019). Arvatavasti ei pidanud tõlkijad nende sõnade erinevust selles kontekstis tähtsaks ning valisid neutraalse sõna, mis igal juhul sobib.

Pöörame tähelepanu veel sellele, et selles lauses võõrsõnu kasutasid nii kirjanik-tõlkija kui tõlkija. Näiteks Hindrey tõlkis sõna *шкатулка* kui *šatull*, mis on laen rootsi keelest, aga sõna *кинжал* kui *vestu*, mis on juba omasõna. Linask aga kasutas esimese puhul omasõna *laegas*, aga teise puhul võõrsõna *kinžall*, mis on laen vene keelest (detailsemalt vaatlesime neid tõlkevariante näites 23). Siit tulenevalt ei saa väita, et keegi tõlkijatest eelistab ainult kodustavat või võõrapärasavat tõlkestrateegiat ning pigem esinevad need kombineeritult kõigi kolme tõlkija eestinduses.

(33) *Его приятели, то есть все истинно порядочные люди, служившие на Кавказе, напрасно старались восстановить его упавший кредит.*

(33a) *Weneri sõbrad, tähendab kõik tõelisesti korralikud inimesed, kes teenisid Kaukasis, tagajärjetult üritasid jalule seada ta langend krediiti.* (Jõepera)

(33b) *Tema sõbrad, see tähendab kõik tõesti korralikud inimesed Kaukaasias, püüdsid asjata jalule seada tema langenud krediiti.* (Hindrey)

(33c) *Tema sõbrad, s. o. kõik tõeliselt korralikud inimesed, kes teenisid Kaukaasias, püüdsid asjatult tema langenud usaldust jalule seada.* (Linask)

Üks sõna *krediit* tähendusest on „usaldus, autoriteet poliitilises, moraalses või muus sfääris“ (грамота.ру/кредит). EKSS-i järgi tähendab see usaldust, usaldusväarsust ning on harvaesinev. Kirjanik-tõlkijad kasutasid selles kontekstis võõrsõna, samas kui tõlkija otsustas omasõna kasuks. See on jällegi vastuolus kordustõlke hüpoteesiga.

(34) «Нет, вы (или ты) этого не должны знать! Ваша чистая душа содрогнется! Да и к чему? Что я для вас! **Поймете ли вы меня?**» – и так далее.

(34a) „ei, teie (või sina) seda ei tohi teada! Teie neitsilik hing võib rebeneda! Ja milleks ma kõnelen nii! Mis olen ma teile! **Kas mõistate mind?..**“ ja nii edasi. (Jõepera)

(34b) „...ei, teie (või sina) ei pea seda teadma! Teie puhas hing võpatab! Ja milleks? Mis olen teile mina? **Kas te mõistate mind?...**“ ja nõnda edasi. (Hindrey)

(34c) „...ei, teie (või sina) ei tohi seda teada! Teie puhas hing võpatab! Ja milleks? Mis olen mina teile? **Kas te suudate mind mõista?...**“ ja nõnda edasi. (Linask)

Analüüsimine selle lause lõppu. Tõlkija jaoks on alati oluline mõista seda, mida autor tahab oma fraasiga öelda, kuid selles näides on see eriti tähtis, kuna vale tõlgendamine viib tähendusnihkeni tõlkes. Viimasel fraasil oli rõhk just sellel, et tegelane pole kindel, kas see naine, kelle poole ta pöördub, suudab teda mõista. Kui vaadata fraasi peale konteksti teadmata, on see tõesti tõlgitav kui „kas te mõistate mind?“, kuid see ei ole siin päris täpne. Selleks, et saada hakkama selle lause tõlkimisega, ainult sõnade tähenduse teadmisesest ei piisa. On vaja teada keelepeensusi ning tajuda konteksti. Nagu võib näha, siis korrektselt on tõlkinud ainult Linask. Võib eeldada, et tänu tema tähelepanelikkusele, suutis ta tõlgendada õigesti seda, mida autor mõtles. Tasub meenutada teoreetilises raamistikus mainitud Palmi seisukohta, et kirjanikud ja esteetilised asjaarmastajad on parimad tõlkijad, sest nad tõlgivad järeelloojatena, mitte filoloogidena (ptk 1, lk 13), ning Tuglase arvamust, et just kirjanikud on parimad tõlkijad kuna ainult nemad saavad intuitiivselt kaasa elada (ptk 1, lk 5). Selle näite analüüsi järelduse põhjal võib neile vastu vaielda, kuna siin on just tõlkija olnud võimeline olema autoriga nõ ühel lainel ning tõlgendada fraasi nii, nagu see tegelikult kõlama peab. Niisuguseid detaile märkavad tihti vaid need, kes valdavad lähtekeelt emakeelena või väga kõrgel tasemel. Nagu magistritöö autor on juba tähendanud, siis Jõepera ja Hindrey valetõlked võivad olla tingitud kirjanik-tõlkija tähelepanematust või isegi hoolimatusest; nagu ka mitmed teadlased on öelnud, tõlkijad on oma töös hoolikamad.

(35) Я лгал; но мне хотелось его **побесить**.

(35a) Ma valetasin; aga ma tahtsin **haavata** teda. (Jõepera)

(35b) Ma valetasin, kuid ma tahtsin teda **vihastada**. (Hindrey)

(35c) Ma valetasin; kuid ma tahtsin teda **vihale ajada**. (Linask)

Jõepera variant ei vasta originaalile, kuna tegelase soov sellel lauses polnud niivõrd haavata inimest, vaid vihastada teda. Hindrey ja Linaski variandid on sarnased, kuid on väike erinevus *vihastama* vs *vihale ajama*. Arvan, et vihale ajama on täpsem, kuna tegelase soov oli teha nii, et tema vestluskaaslane muutus rahulikust vihaseks/ärritunuks. Tundub, et sõnal *vihastama* on tugevam tähendus, kui see, mida originaali autor tahtis edasi anda, kuna selles lauses meie tegelane ei ole niivõrd tõsine, vaid pigem uudishimulik, mõeldes, mis saab edasi.

(36) /.../ он **стриг** волосы под **гребенку** /.../.

(36a) /.../ ta **pügas juukseid kammi all** /.../. (Jõepera)

(36b) /.../ ta **pügas oma pea paljaks** /.../. (Hindrey)

(36c) /.../ ta kandis **lühikeseks lõigatud juukseid** /.../. (Linask)

Käesolev väljend tähendab vene keeles juukseid väga lühikeseks lõikama. Võime näha, et Jõepera ja Hindrey tõlked ei vasta sellele tähendusele. Jõepera väljendit „juukseid kammi all pügama“ eesti keeles ei kasutata (vähemalt magistritöö autoril ei õnnestunud sellist kasutusviisi kusagilt leida), mis võib omakorda lugeja segadusse viia, kuna tekib küsimus, mida see tähendab. Hindrey tõlkest saame hoopis teada, et juukseid enam polegi – tõlkeprotsessis on lähteteksti detailid muutunud. Saab teha järelduse, et Linaski tõlge on kõige täpsem ja korrektsem. Jällegi näeme tendentsi, et kirjanik-tõlkijad pole piisavalt tähelepanelikud või lihtsalt lubavad endale rohkem vabadust detailide suhtes.

(37) Его **маленькие** черные глаза, **всегда** **беспокойные**, старались проникнуть в **ваши** мысли.

(37a) Ta väikesed, mustad, alati rahutud silmad püüdsid tungida **ta** mõtteisse. (Jõepera)

(37b) Tema alati rahutud väikesed mustad silmad püüdsid tungida **teie** mõtteisse. (Hindrey)

(37c) *Ta alati rahutud väikesed mustad silmad püüdsid tungida teie mõtetesse.* (Linask)

Võime näha, et tõlkeprotsessi käigus on Jõeperal „teie“-st saanud „ta“. Selles lauses pöördub autor lugejate poole, kuid Jõeperal muutus lause tähendus teistsuguseks ja isegi ebaloogiliseks.

Kõik need väikesed detailid Jõepera tõlkes (ebatäpsus, väljajätud ja lisandused), mida analüüsis sai käsitletud, annavad tulemuseks tõlke, milles on originaaliga võrreldes päris palju mittevastavusi.

(38) – *В вашей галиматъе, однако ж, есть идея.*

(38a) „*Te lobisemises siiski on idee.*” (Jõepera)

(38b) „*Meie jaburdusel on siiski üks mõte.*” (Hindrey)

(38c) „*Teie targutuses on siiski üks mõte.*” (Linask)

See, kuidas tõlkijad said hakkama sõna *галиматъя* tõlkimisega väärib samuti tähelepanu. See on kõnekeelne sõna, mis tähendab „jama, mõttetu või jabur jutt“ (EVS 2019). Siinkohal on Hindrey tõlge *jaburdus* kõige täpsem. Jõepera tõlge *lobisemine* sobib tähenduselt ka, kuid see sõna ei anna niivõrd edasi venekeelse sõna mõtet, sest autor ei kasutanud näiteks sõna *болтовня*, mis tähendab lobisemist, vaid ikkagi *галиматъя*. Linask otsustas kasutada sõna *targutama*, mis tähendab „tarbetult pikalt ja sõnaohtralt arutlema“ (EKSS 2009). Tähenduselt see sobib, kuid on veidi kaugel originaalist.

Samuti võib märgata, et Hindrey ja Linask on lisanud sõna *üks*, mis originaalis puudub.

2.5 Väljajätud/lisandused

Kõige rohkem väljajätte ja/või lisandusi võib märgata Jõepera ja Hindrey ehk kirjanik-tõlkijate tõlgetes. Linaski tõlked on tunduvalt originaaltruumad. Mõned näited, kus esinesid väljajätud või/ja lisandused, said esitatud juba varemalt analüüsis teiste kategooriate all.

(39) *Кстати, об этом кресте существует странное, но всеобщее предание, будто его поставил Император Петр I, проезжая через Кавказ;*

(39a) Muide sellest ristist sääl püsib imeline ja peaaegu üldtuntud legend, et selle olevat püstitand **tsaar Peeter I**. (Jõepera)

(39b) Muide, selle risti kohta on olemas imelik, aga üldiselt usutav jutt, nagu oleks selle püstitanud **Peeter I**, kui ta läbi Kaukaasia sõitis; (Hindrey)

(39c) Muide, selle risti kohta on olemas imelik, kuid levinud legend, nagu oleks selle püstitanud **keiser Peeter I**, kui ta sõitis läbi Kaukaasia; (Linask)

Jõepera tõlkis sõna *император* (eesti k keiser, imperaator) kui *tsaar*, mis on laen vene keelest (VSL 2012), samas kui Linask on kasutanud sõna *keiser*, mis on omakorda laen alamsaksa keelest (ETY 2012). Need mõlemad on sünonüümid ja vastavad lähtekeele tähendusele, kuid siin võib täheldada, et Linask on kasutanud pigem kodustavat, aga Jõepera – võõrapärastavat tõlkestrateegiat, kuna *tsaar* on vene kultuurile lähedasem, kui *keiser*. Hindrey on jätnud Peeter I tiitli üldse mainimata, mis võib olla seotud erinevate põhjustega, näiteks tõlkija arvamusega, et lugejad nahunii teavad, kes on Peeter I ning tiitli mainimine pole vajalik. Samas võib ka eeldada, et kirjanik-tõlkija lubab endale rohkem vabadust, „tegukses nii, nagu ta oleks ise teose autor“ (Набоков 1996: 395).

(40) /.../ она среднего роста, **блондинка**, с правильными чертами, цвет лица чухоточный, а на правой щеке черная родинка; ее лицо меня поразило своей выразительностью.

(40a) /.../ ta on keskmist kasvu, **valgevereline**, kaunite joontega, tiisiku näoilmega ja ta paremal palgel on must sünnimärk: oma ilmeka näoga ta on tähelepanuvääriv. (Jõepera)

(40b) Ta on keskmist kasvu, korrapäraste näojoontega, näovärv tiisikusene ja paremal põsel must sünnimärk: tema nägu üllatas mind väljendusrikkusega. (Hindrey)

(40c) Ta on keskmist kasvu, **blond**, korrapäraste näojoontega, tiisikushaige jumega, ja paremal põsel on must sünnimärk: tema nägu hämmastab mind oma ilmekusega. (Linask)

Selles naise kirjelduses on mitmeid analüüsimist väärivaid kohti. Esiteks, Jõepera on tõlkinud sõna *блондинка* (eesti k blond) kui *valgevereline*, mida tavaliselt juuste värvi kirjeldamiseks ei kasutata; EKSS-i järgi tähendab *valgetverd* valget nahka. Tõlkimise käigus on kadunud kirjeldusest juuste värv ning näovärvist on saanud näoilme (*tiisiku näoilmega*). Siin

on jälle tegemist ebatäpse tõlkega, pigem isegi mugandamisega, kuna on näha, et tõlkija ei pidanud oluliseks tõlkida kirjeldust täpselt.

Hindrey variandis esineb väljajätt – ta ei ole tõlkinud juuste värvi üldse. Põhjuseks võib olla tema kirjaniku loomus: soov tõlkida vabamalt, lubades endale jätta välja neid detaile, mis on tema arvates ebaolulised. Samuti võib põhjuseks olla tähelepanematus.

Linaski tõlge on originaalile lähedaseim – tõlkimise käigus pole ükski detail kaduma läinud.

(41) *Нынешний год из Москвы одна только княгиня Лиговская с дочерью; но я с ними незнаком.*

(41a) *Tänavusel hooajal ainult üksainus vürstiproua Ligovskaja oma tütreaga on siin, kuid ma pole tuttav nendega.* (Jõepera)

(41b) *Tänavu on Moskvast vürstinna Ligovskaja tütreaga, kuid ma pole nendega tuttav.* (Hindrey)

(41c) *Tänavu on Moskvast ainult vürstinna Ligovskaja oma tütreaga; kuid ma pole nendega tuttav.* (Linask)

Siin näeme jällegi väljajätu Hindrey tõlkes – sõna *только* (eesti k ainult) pole tõlgitud. Jõepera variandis esineb aga lisandus – lisaks sõnale *ainult* lisas ta ka *üksainus*, kuigi õige tähenduse edasiandmiseks piisaks ka ühest nendest sõnadest. Muidugi, olulist tähendusnihet Jõepera ega Hindrey tõlkes ei toimu, kuid saame täheldada, et nad on ikkagi mõnevõrra kaldunud originaalist eemale.

Järgmised kaks näidet on need, kus Jõepera tegi oma tõlkesse lisandusi. Hindrey ja Linaski tõlked olid nendes näidetes originaalitruid, seepärast pole neid siin esile toodud.

(42) *«Взойдем в лодку», – сказала моя спутница.*

(42a) *„Läheme venesse,“ ütles mu ilus kaaslane.* (Jõepera)

Lisandus – *ilus*.

(43) *Лицо ее было покрыто тусклой бледностью, изобличавшей волнение душевное; /.../.*

(43a) *Ta näol mängles hingelist erutust väljendav õrn-õrn ja läbipaistev kahvatus; /.../.*

(Jõepera)

Siin on sõna *тусклый* (eesti k tuhm) on tõlgitud kui õrn-õrn ja läbipaistev, mida originaalis pole. Võib arvata, et mõnikord annab Jõepera tõlkides vabadust sisemisele kirjanikule, kes soovib originaali kuidagi täiendada või muuta oma maitse järgi. Tõlkenihked ja lisandused/väljajätud Jõepera tõlkes võivad tuleneda ka sellest, et tema vene keele tase polnud piisavalt hea.

2.6 Järeldused

Kokku oli analüüsitud 43 näitelauset, neist 11 – kujundliku keele kategoorias, 9 – kultuurispetsiifiliste elementide kategoorias, 18 – tõlkenihete kategoorias ja 5 lisanduste/väljajätude kategoorias. Nagu nende numbritest on näha, oli kõige rohkem analüüsimismaterjali tõlkenihete kategoorias, kus omakorda esinevad sageli samas lauses ka lisandused/väljajätud, seetõttu on lisanduste/väljajätude kategoorias näiteid vähem.

Tulemused näitasid, et olulisi erinevusi kirjanik-tõlkija (Hindrey) ja tõlkija (Linask) vahel ei esinenud. Küll aga erines mõlematest kirjanik-tõlkija Jaan Jõepera. Peale vananenud vormide kasutamise erines tema eestindus Hindrey ja Linaski omast veel mitmete omaduste poolest. Nimelt, kasutab ta tihti sõnasõnalist tõlget, tõlkides mõned väljendid sõnade kaupa (nt näited 8a, 12a, 36a), mille tagajärjel on autori mõte edastatud sihtauditooriumile arusaamatult. Võib oletada, et Jõepera lähtus tollel ajal kehtinud täpse tõlke põhimõtetest, kuid samal ajal märkame, et sugugi mitte alati on tal tõlgitud kõik lähtetekstis olevad sõnad. Teiseks, esineb Jõepera eestinduses oluliselt rohkem lisandusi ja väljajätte, millel võib olla mitmeid põhjuseid. Võib oletada, et lisandusi põhjustas Jõepera kirjaniku loomus, mis tähendab, et ta tundis end tõlkides vabalt ja andis oma sisemisele kirjanikule mõnikord vabadust. Väljajätud võisid esineda samal põhjusel, aga võib ka pakkuda, et kirjanik-tõlkija polnud piisavalt tähelepanelik ega püüelnudki täpse tõlke suunas. Samuti, võttes arvesse, et Jõepera jätab mitu korda sõnu või väljendeid tõlkimata (nt näide 40a) või tõlgib neid valesti (näited 22a, 24a, 37a), võib oletada, et ta ei vullanud vene keelt piisavalt hästi ning ei saanud alati originaalist korrektselt aru.

Nagu oli juba varem öeldud, üldises pildis Hindrey ja Linaski tõlgete vahel olulisi erinevusi pole märgata, kuid kujundliku keelekasutuse kategoorias pöörasime tähelepanu sellele, et Linask eelistab tihti kujundlikkusele selgesõnalisust, st annab õige mõtte küll edasi, kuid mitte alati sellisel kujul, nagu see on originaalis (nt 4c, 5c). Võime oletada, et ta teeb seda pidades silmas selguse põhimõtet, et lugejal ei tekiks arusaamatusi. Samas näeme, et kus võimalik kasutab Linask lähtekeelsete kujundlikke väljendite (nt fraseologismide) tõlkimisel sihtkeelseid kujundlikke väljendeid (nt 6c, 8c), mis viitab sellele, et ta püüab olla eesti lugejale lähedasem, st kasutab kodustavat tõlkestrateegiat. Kultuurispetsiifiliste elementide tõlkimisel kasutab Linask küll võõrsõnu, kuid need on valdavalt lahti seletatud joonealustes kommentaarides, mis viitab samuti kodustavale tõlkestrateegiale. Ei saa mainimata jätta ka seda, et Linask on olnud kõigist kolmest tõlkijatest täpsem, kuna tema tõkelahendustes enamasti puuduvad lisandused ja väljajätud ning mõnes näites on näha, et Linask on kõige paremini autori mõttest aru saanud ja seda edastanud (näide 34c). Linaski tõlke kvaliteeti võis soodustada tema pikk kogemus tõlkijana, eriti vene-eesti ilukirjandustõlkijana ning suurepärase vene keele valdamine.

Siinse töö autori arvates on Hindrey see, kelle eestindus on kuldsel keskteel Jõepera ja Linaski vahel. Tema tõlkes esineb mitmeid tõlkenihkeid (näited 28b, 29b, 30b), lisandusi/väljajätte (näited 39b, 40b), samuti ka mõningaid huvitavaid tõkelahendusi (näited 22b, 24b), kuid silma pole torganud, et tema tõlge erineks oluliselt tõlkija omast. Muidugi on oluline täheldada, et tema tõlkes on rohkem tõlkenihkeid kui Linaskil, mida magistritöö autor soovis selgitada kirjaniku loomuse põhjusena, mis tähendab, et kirjanik-tõlkija polnud nii tähelepanelik kui tõlkija. Magistritöö autor arvab samuti, et Hindrey kasutab vahel kompensatsioonimeetodit, kuna mõnes kohas on ta kasutanud oma tõlkes fraseologismi, kui seda originaalis ei ole ning vastupidi. Tõlkestrateegia puhul me ei saa väita, et Hindrey on eelistanud ühte konkreetset tõlkestrateegiat, sest tema tõkelahendustes esinevad need kombineeritult.

Uurimuse põhjal selgus, et kordustõlke hüpotees selles magistritöös kinnitust ei leidnud, kuna kõige uuema eestinduse autor kasutas valdavalt kodustavat tõlkestrateegiat ning kõige vanemas eestinduses oli märgatud rohkem võõrapärastava tõlkestrateegia tunnuseid, mis läheb kordustõlke hüpoteesiga vastuollu. Üldiselt aga olid mõlema tõlkestrateegia tunnused märgatud kõigis kolmes eestinduses kombineeritult.

Kõrvutades originaali autorit Mihhail Lermontovi ja Karl August Hindrey iseloomu, elukäiku ja loomingut, märkas magistr töö autor mõningaid sarnasusi. Nimelt, mõlemale kirjanikule on iseloomulik huvi inimese psüühika ja eetilise olemuse vastu ning nende mõlema proosa põhižanriks on psühholoogiline novell. Sellest tulenevalt olid Hindrey tõlkelahendused analüüsitud ka tõlkija-autorivahelise sarnasuse poolest, nimelt, magistr töö autor soovis kontrollida oma materjali peal mõnede tõlketeaduse käsitlusi, kui väidetakse, et kui tõlkijal ja autoril on sarnane temperament/on olemas hingesugulus, siis on tõlkijal autorit kergem mõista ja tõlkida. Kuna analüüsitavates näidetes enamasti polnud näha, et Hindrey on Lermontovi teosest paremini aru saanud kui Jõepera või Linask, saame järeldada, et eelmainitud väide selles magistr töös kinnitust ei leia.

Kokkuvõte

Selles magistritöös olid vaatluse all kolm Mihhail Lermontovi „Meie aja kangelase“ eestindust, mille raames uuriti erinevusi tõlkija ning kirjanik-tõlkija vahel. Töö põhieesmärk oli välja selgitada, kas ja kuivõrd erineb kirjanikust tõlkija eestindus professionaalse tõlkija omast. Selle eesmärgini jõudmiseks olid formuleeritud uurimisküsimused ning püstitatud hüpotees. Kuna analüüsitavad tõlked olid valminud kolmel erineval aastal, siis lisaks peamisele uurimisküsimusele proovis magistritöö autor kontrollida oma materjali peal ka kordustõlke hüpoteesi.

Sissejuhatuses püstitatud uurimisküsimustele vastuste leidmiseks olid kolm eestindust kõrvutatud omavahel ning originaaliga, mille käigus oli koostatud paralleelkorpus, mida hiljem kasutati analüüsi teostamiseks.

Töö esimeses peatükis käsitleti kirjanik-tõlkija vs tõlkija teemale pühendatud uurimusi, anti ülevaadet tõlkenormidest, tutvustati kordustõlke teemat ja kordustõlke hüpoteesi, vaadeldi originaalteost ja selle autorit ning tutvustati ka põgusalt eestinduste autoreid. Teises peatükis tutvustati paralleelkorpus, analüüsiti valitud keelendid ning tehti analüüsi põhjal järeldused.

Läbiviidud analüüsi põhjal saab järeldada, et esialgselt püstitatud hüpotees, et kirjanik-tõlkija kaldub rohkem originaalist eemale, lisades tõlkesse omaloomingut, samas kui elukutselise tõlkija tõlge on korrektsem ning originaalilähedasem, leidis kinnitust vaid osaliselt. Selle järelduseni jõudmiseks aitasid kaasa vastused sissejuhatuses formuleeritud uurimisküsimustele, mis olid leitud analüüsimise käigus. Nimelt, esimene uurimisküsimus (kas kirjanik-tõlkija tõlkes on rohkem väljajätte ja/või lisatud sõnu/väljendeid?) sai jaatava vastuse, kuna kirjanik-tõlkijate tõlgetes oli märgatud tõesti rohkem lisandusi/väljajätte kui tõlkija omas. Teisele uurimisküsimusele (kas kirjanik-tõlkija on loominguilisem kujundlikke väljendite tõlkimisel?) ühest vastust pole, kuna kujundliku keele tõlkimisel esinesid nii sihtkeelsed ekvivalendid, sisu edasiandmine oma sõnadega kui ka otsetõlge kõigil kolmel tõlkijal ning siinkohal me ei saa järeldada, et tõlkija või kirjanik-tõlkija oli loominguilisem. Kolmandale uurimisküsimusele (mis on need keelelised elemendid, mis eristavad kirjanik-tõlkijat ja tõlkijat (ja kas neid üldse saab eristada?)) ei saa me samuti anda ühte kindlat vastust, sest analüüsi käigus polnud võimalik tuvastada mingid konkreetseid keelelisi elemente, mis eristaksid kirjanik-tõlkija tõlget tõlkija omast (siinkohal me ei võta arvesse kirjanik-tõlkijat Jõeperat, kelle

tõlge erines nii Hindreyst kui ka Linaskist oletatavalt mitmete erinevate põhjuste pärast, mis olid mainitud analüüsis ning järeldustes).

Hüpoteesi osalisele paikapidavusele viitab see, et analüüsimise käigus oli tuvastatud teatud tendents, et elukutseline tõlkija on oma tõlkes originaalilähedasem: võrreldes kahe kirjanik-tõlkijatega on tema tõlkes palju vähem lisandusi/väljajätte (vaid mõned üksikud juhtumid), tõlkes on olemas rohkesti seletavaid joonealuseid kommentaare ning kõige vähem tõlkenihkeid. Hüpoteesiga vastuollu läheb aga asjaolu, et kirjanik-tõlkija (Hindrey) ja tõlkija (Linask) eestindused erinesid minimaalselt ning me ei saa väita, et Hindrey on oma tõlkesse lisanud märkimisväärselt omaloomingut ning kaldunud originaalist oluliselt eemale.

Kordustõlke hüpotees ei leidnud analüüsitava materjali puhul samuti täielikku kinnitust, kuna nii kodustava kui ka võõrapärastava tõlkestrateegia tunnused on märgatavad kõigis kolmes tõlkes kombineeritult.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et töö põhieesmärk sai saavutatud ning läbiviidud uurimuse põhjal saab teha mõningaid järeldusi tõlkija ning kirjanik-tõlkija tõlgete erinevuste ja sarnasuste kohta. Teoreetilise teabe otsimise protsessis jõuti järeldusele, et teemat pole sellisel kujul varem kuigi palju uuritud: on olemas mõned teadusartiklid, milles arutletakse selle üle, kas tõlkija peaks olema ka ise ilukirjandusteoste autor, või kas tõlkijat võib pidada tõlgitava teose (kaas)autoriks, kuid just sellele, kuidas kirjaniku loomus mõjutab tõlget, on pühendatud vähem uurimusi. Võttes seda arvesse, loodab magistritöö autor, et käesoleva töö tulemused aitavad kaasa teema vastu huvi arendamisele ning tulevikus uurivad tõlke-/keeleteadlased seda rohkem. See omakorda võimaldab teha tõlkija vs kirjanik-tõlkija teema kohta järeldusi, mis põhinevad juba mitmete tõlketeoste põhjal.

Kasutatud kirjandus

Esmased allikad:

Lermontov, Mihhail 1929. *Meie aja kangelane*. Vene keelest tõlkinud J. Jõepera. Tartu: Sõnavara.

Lermontov, Mihhail 1941. *Meie aja kangelane*. Vene keelest tõlkinud K. A. Hindrey. Tartu: RK ilukirjandus ja kunst.

Lermontov, Mihhail 1967. *Meie aja kangelane*. Vene keelest tõlkinud V. Linask. Tallinn: Eesti Raamat.

Лермонтов, Михаил Юрьевич 1840. Герой нашего времени. – Н. А. Чечулина. *Избранные произведения*. Санкт-Петербург: Лениздат, 455–574.

Teisesed allikad:

Adams, Valmar 1977. *Vene kirjandus, mu arm*. Tallinn: Eesti Raamat.

Bolaños-Cuéllar, Sergio 2018. The Russian Retranslation of Gabriel García Márquez's One Hundred Years of Solitude. *Mutatis Mutandis* 11 (2): 278–299.

Gielen, Katiliina 2011. Authors as Translators: Emerging Hierarchical Patterns of Literary Activity in Early Soviet Estonia. – Antoine Chalvin, Anne Lange, Daniele Monticelli (Ed.). *Between Cultures and Texts: Itineraries in Translation History*. Frankfurt am Main: Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, 181–190.

Hinrikus, Rutt s.a. *Karl August Hindrey*. Kreutzwaldi sajand: Eesti kultuurilooline veeb.

Kättesaadav aadressil

https://krzwlive.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?item_id=220&page_start=&table=Persons (10.04.2021)

Hossein Vahid Dastjerdi, Amene Mohammadi 2013. Revisiting “Retranslation Hypothesis”: A Comparative Analysis of Stylistic Features in the Persian Retranslations of *Pride and Prejudice*. *Open Journal of Modern Linguistics* 3 (3): 174–181.

Kaldjärv, Klaarika 2007. *Autor, jutustaja, tõlkija. Borgese autofiktsioonid eesti keeles*. Tartu: Tartu University Press.

- Kruus, Oskar 1995. *Eesti kirjarahva leksikon*. Tallinn: Eesti raamat, 295.
- Kruus, Oskar 2006. *Karl August Hindrey. Elukäik ja looming*. Eesti Raamat: Tallinn.
- Lange, Anne 2015. *Tõlkimine omas ajas. Kolm juhtumiuuringut eesti tõlkeloost*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Liivaku, Uno; Meriste, Henno 1975. *Kuidas seda tõlkida*. Tallinn: Valgus.
- Nirk, Endel 1948. M. Lermontov: Meie aja kanglane. *Looming* 12: 1528–1532.
- Paloposki, Outi; Koskinen, Kaisa 2010. Retranslation. *Handbook of Translation Studies* 1: 294–298.
- Paloposki, Outi 2011. Domestication and foreignization. *Handbook of Translation Studies* 2: 40–42.
- Pild, Lea 2018. Tõlkimine kui interioriseerimine: Friedebert Tuglas Aleksei Tolstoi romaani „Peeter Esimene“ tõlkijana. *Tõlkija hääl. Eesti Kirjanike Liidu tõlkijate sektsiooni aastaraamat* 6: 136–149.
- Sütiste, Elin 2009. Märksõnu Eesti tõlkeloost 1906–1940: tõlkediskursust organiseerivad kujundid. *Keel ja Kirjandus* 12: 908–924.
- Sütiste, Elin 2017. „Tõlkija peab...“: nõudmised ilukirjandusliku proosa tõlkijaile 20. sajandi Eestis. *Tõlkija hääl. Eesti Kirjanike Liidu tõlkijate sektsiooni aastaraamat* 5: 170–178.
- Torop, Peeter 1999. *Kultuurimärgid*. Tartu: Ilmamaa.
- Toury, Gideon 1995. THE NATURE AND ROLE OF NORMS IN TRANSLATION. – Lawrence Venuti. *The Translation Studies Reader*. London and New York: Routledge, 198–211.
- Venuti, Lawrence 1995. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London and New York: Routledge.

Venekeelsed allikad:

- Ковалева Т. В. 2015. Художественный перевод и личность переводчика. *Идеи. Поиски. Решения: сборник статей VII Междунар. науч. практ. конф.* Минск: БГУ.

Крупник, Лилия Викторовна 2013. Личность переводчика как субъективный фактор художественного перевода (на материале книги Л. Уоллиса «Бен-Гур»). Актуальные вопросы переводоведения и практики перевода. *Сборник научных статей* 3. Новгород: Бюро переводов «Альба».

Марченко, Алла 1983. *Михаил Лермонтов. Жизнь и творчество*. Москва: Русский язык.

Набоков, Владимир Владимирович 1996. – Искусство перевода. *Лекции по русской литературе*. Москва: Независимая газета, 389–397.

Elektroonilised allikad:

e-kataloog ESTER. Kättesaadav aadressil https://www.ester.ee/search~S1*est (11.05.2021)

Eesti entsüklopeedia. Kättesaadav aadressil <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/endymion> (12.04.2021)

Eesti fraseologismide elektrooniline alussõnastik (FES) 2011. Kättesaadav aadressil www.folklore.ee/justkui/sonastik/index.php?t=1 (12.04.2021)

Eesti-vene sõnaraamat (EVS) 2019. Kättesaadav aadressil <http://www.eki.ee/dict/evs/index.cgi> (03.05.2021)

Eesti keele seletav sõnaraamat (EKSS) 2009. Kättesaadav aadressil <https://www.eki.ee/dict/ekss/> (03.05.2021)

Eesti etümoloogiasõnaraamat (ETY) 2012. Kättesaadav aadressil <https://www.eki.ee/dict/ety/index.cgi?Q=keiser&F=M&C06=et> (11.05.2021)

Fraseoloogiasõnaraamat (FRS) 2000. Kättesaadav aadressil <http://www.eki.ee/dict/fraseologia/> (03.05.2021)

Karistustead. II raamat: Kohtu- ja Siseministeeriumi väljaanne 1933. Tallinn:

Keskvangimaja trükikoda, 22. Kättesaadav aadressil

<https://www.etera.ee/zoom/44625/view?page=1&p=separate&search=%22J%C3%B5epera,%20Jaan%22&tool=search&view=0,1217,2797,2983> (11.05.2021)

Võõrsõnade leksikon (VSL) 2012. Kättesaadav aadressil <https://www.eki.ee/dict/vsl/> (03.05.2021)

Академик. Kättesaadav aadressil <https://dic.academic.ru/> (03.05.2021)

Мир фразеологизмов. Kättesaadav aadressil <http://www.fraze.ru/index.php/poslovitsy-pogovorki/poslov-na-bukvu-n/natura-dura-sudba-indeika-a-zhizn-kopeika> (12.04.2021)

Справочно-информационный портал *грамота.ру* – русский язык для всех. Kättesaadav aadressil <http://gramota.ru/> (20.04.2021)

Толковый словарь русского языка Ефремовой (ТСРЯ) 2000. Kättesaadav aadressil <https://www.efremova.info/word/buza.html#.YHnVhuj7Q2w> (30.04.2021)

Что означает. Kättesaadav aadressil <http://chtooznachaet.ru/v-chuzhom-piru-poxmele.html> (12.04.2021)

Summary

University of Tartu

College of Foreign Languages and Cultures

Darja Melnik

M. Lermontovi „Meie aja kangelase“ kolme eestinduse analüüs kirjanik-tõlkija vs tõlkija seisukohast

The analysis of the three Estonian translations of M. Lermontov`s “A Hero of Our Time“ from the writer-translator vs translator point of view

Master`s thesis

2021

This master`s thesis aimed to compare three Estonian translations of M. Lermontov`s “A Hero of Our Time” with each other and the original from the writer-translator vs translator point of view. The aim of this study was to find out if the translation made by a writer differs from the one made by the professional translator and if yes, in what way. The **main hypothesis** of the study was the following: writer-translator deviates more from the original, adding his own creativity into the translation, while the translation of the professional translator is more correct and closer to the original. The object of the study was M. Lermontov`s novel “A Hero of Our Time” and its three Estonian translations written separately in different years by three different translators – writer-translator Jaan Jõepera (1921), writer-translator Karl August Hindrey (1941) and translator Väino Linask (1948). As two of the translations are in this case retranslations, the additional aim of this study was to test the retranslation hypothesis on this material as well.

The first chapter of this thesis introduces the hypothesis, aim and research questions as well as gives the theoretical framework, which includes an overview of the previous studies, the norms of translation, retranslation hypothesis, brief overview of M. Lermontov`s biography and his novel “A Hero of Our Time”, and a brief overview of the translators` biography. The second chapter of this thesis consists mainly of the analysis of the chosen linguistic examples

of the three translations compared with one another and the original. In the process of data collection, the parallel corpus was made. The examples were divided into four categories in the corpus, and they were analysed as follows: figurative language, culture-specific items, translation shifts and additions/omissions. The conclusions of the analysis and the main conclusion can be found in the end of the second chapter.

Summing up the results of the analysis it can be concluded that the main hypothesis of the study was partly proven. The analysis showed that the professional translator V. Linask came closest to and demonstrated the best understanding of the original; there are almost no omissions nor additions in his translation. In comparison to V. Linask, there are more omissions and additions as well as some deviations from the original in the translation of the writer-translator K. A. Hindrey. However, overall, his translation does not differ from V. Linask`s much. The translation of the writer-translator J. Jõepera stands out from both Hindrey`s and Linask`s by having the outdated language forms, a large number of omissions/additions and word-for-word translations, in the process of which the original meanings were often lost.

The retranslation hypothesis was not proven on this material as the newest translation has more examples of the domesticating translation strategy than the previous ones and overall, it can be said that examples of both foreignizing and domesticating strategies are present in all three translations.

Summing up, it can be concluded that in some ways writer-translator`s work differs from the professional translator, but in order to make more reliable conclusions on this topic, more investigations based on different literary works should be made.

Lisa: paralleelkorpus

Kujundlik keelekasutus			
M. Lermontov (1840)	J. Jõepera (1929)	K. A. Hindrey (1941)	V. Linask (1948)
Завязка есть! (lk 512)	Side on! (lk 53)	Keerdsõlm on olemas! (lk 88)	Intriig on olemas! (lk 76)
У азиатов, знаете, обычай всех встречных и поперечных приглашать на свадьбу. (lk 462)	Aasialastel on viisiks kutsuda perekondlikele pidustusile igat vastutulejat ja möödaminejat . (lk 8)	Aasialastel, teate, on viisiks pulma kutsuda kõik vastutulijad ja teelised . (lk 20)	Aasialastel, teate, on kombeks iga vastutulijat pulma kutsuda. (lk 12)
– Напротив: был один адъютант, один натянутый гвардеец и какая-то дама из новоприезжих, родственница княгини по мужу, очень хорошенькая, но очень, кажется, больная... (lk 513)	— Hoopis vastuoksa; oli üks adjutant, väga ennast täis kaardiväelane , ja keegi äsja siiasõitnud daam, vissist vürstiproua mehe poolt sugulane, väga veetlev, kuid, näha, haiglane. (lk 54)	„Vastupidi: oli üks adjutant, üks ülespuhutud kaardiväelane ja keegi värskelt sissesõitnud daam, vürstinna mehepoolne sugulane, väga kenake, kuid nähtavasti väga haige.“ (lk 90)	„Vastupidi. Oli üks adjutant, üks triksis kaardiväelane ja mingi daam uustulnukate hulgast, vürstinna mehepoolne sugulane, väga kena, kuid nähtavasti väga haige.../.../“. (lk 77)
«Ага! – подумал я, – вы не на шутку сердитесь, милая княжна; погодите, то ли еще будет! »	„Aha!“ mõtlesin: „te vihastate päris tõsiselt, armas vürstinna; oodake veel vähe! “ (lk 55)	„Ahhaa!“ mõtlesin ma. „Ega te naljapärast ei vihasta, armas printsess; oodake, mis alles tuleb! “ (lk 91)	„Ahaa!“ mõtlesin ma. „Te olete tõsiselt vihane, armas vürstitar. Oodake, mis veel tuleb! “ (lk 79)
«Нехорошо, – подумал я, верно между ними черная кошка проскочила! » (lk 477)	„Halb,“ mõtlesin, „ ega's ometi must kass nende vahelt läbi pole libisend. “ (lk 21)	„Paha lugu,“ mõtlesin ma, „ kindlasti on must kass nende vahelt läbi joosnud. “ (lk 40)	Paha lugu, mõtlesin ma: kindlasti on nende vahelt must kass läbi jooksnud! (lk 31)
Солнце едва выказалось из-за зеленых вершин, и слияние теплоты его	Päike ujus välja rohekate kõrguste tagant ja ta esimeste kiirte soojuse	Päike tuli vaevalt roheliste kõrguste tagant välja ja tema kiirte esimese	Päike oli haljendavate kõrgendikkude tagant vaevalt

лучей с умирающей прохладой ночи наводило на все чувства какое-то сладкое томление. (lk 554)	ühthesulamine sureva öö jahedusega täitis kõiki liigendeid mingi magus-rammestava ootusega ; /.../. (lk 89)	soojuse segunemine sureva külma ööga suigutas kõik tundmused mingi magusa roidumusega ; /.../. (lk 142)	nähtavale ilmunud ja ta kiirte esimese soojuse segunemine öö sureva jahedusega andis kõigile tunnetele mingi magusa rambuse. (lk 127)
Вдруг он опустил дуло пистолета и, побледнев как полотно , повернулся к своему секунданту. – Не могу, – сказал он глухим голосом. (lk 559)	Korruga ta langetas püstoli toru ja, kahvatudes lõuendiks , pöördus oma sekundandi poole. „Ei saa,“ ütles ta tumedal häälel. (lk 93)	Äkki laskis ta püstolisuu vajuda ja pöördus, kahvatu nagu lina , oma sekundandi poole: „Ma ei või,“ ütles ta tumeda häälega. (lk 148)	Äkki laskis ta püstolisuu alla ja pöördus surnukahvatuks muutudes oma sekundandi poole. „Ma ei saa,“ ütles ta kõlatu häälega. (lk 132)
– Не бойся, – прибавил он, хитро взглянув на Грушницкого, – Все вздор на свете!.. Натура – дура, судьба – индейка, а жизнь – копейка! (lk 559)	„Ära karda, lisa ta, kavalasti vaadates Grušnitskile: kõik on maailmas praht... Iseloom — lollus; saatus — kalkun, ja elu — krossiväärt! “ (lk 93)	„Ära karda,“ lisa ta, vaadates Grušnitskile otsa kavala naeratusena, „ kõik siin maailmas on lollus...loodus on loll, saatus on emakalkun, aga elu on kopikas! “ (lk 148)	„Ära karda,“ lisa ta, heites Grušnitskile kavala pilgu, „ kõik on lollus siin ilmas!...Puha tühi töö ja vaimunärimine! “ (lk 132)
Между тем луна начала одеваться тучами и на море поднялся туман; /.../. (lk 496)	Vaheajal kuu sukeldus pilvisse ja udu laskus merele; /.../. (lk 39)	Vahepeal hakkas kuu kattuma pilvedega ja merel tõusis udu; /.../. (lk 67)	Vahepeal hakkas kuu kattuma pilvedega ja merel tõusis udu; /.../. (lk 55)
Ужасные бестии эти азиаты! (lk 457)	Pööraised põrgulised need aasialased? (lk 4)	Õudsed metsloomad need aasialased! (lk 14)	Hirmsad lojused on need asiaadid! (lk 6)
Мне страх хотелось вытянуть из него какую-нибудь историю— желание, свойственное всем путешествующим и записывающим людям. (lk 460)	Mind vaevas ohjeldamatu kirk meelitada välja talt mõnd jutustust— kirk, milline nii iseloomustav kõiki märkmeteraamatut kaasas vedavaid rändureid. (lk 6)	Ma tahtsin ihust-hingest temalt mingit jutustust välja tirida, – soov, mis on omane kõigile reisi- ja kirjainimestele. (lk 17)	Mul oli pöörane tahtmine temalt mõnda lugu välja pressida, – soov, mis on omane kõigile reisi- ja kirjameestele. (lk 9)
Одно было в нем нехорошо: ужасно	Ainult üks halb omadus oli tal:	Üks asi oli tema juures halb: raha	Üks asi oli aga tema juures halb:

падок был на деньги. (lk 461)	võrratu rahaahnus. (lk 8)	peale oli hirmus maias. (lk 19)	raha peale oli kole maias. (lk 11)
Сердце мое облилось кровью; /.../. (lk 464)	Mu süda nõrgus verest; /.../. (lk 10)	Süda jooksis mul verd; /.../. (lk 23)	Mu süda jooksis verd. (lk 15)
/.../ тоска овладела мной; /.../. (lk 465)	/.../ ma sain kurvaks. (lk 11)	/.../ ja kurbus võttis minus võimust; /.../. (lk 24)	/.../ ja mind valdas nukrus. (lk 16)
„Плохое дело в чужом пиру похмелье, – сказал я Григорью Александровичу, поймав его за руку, – не лучше ли нам поскорей убраться?“ (lk 466)	„Halb asi — võõral peol purjutamine,“ ütlesin Grigori Aleksandrovitšile, haarates teda varukast: «kas ei oleks parem meil siit kaduda?» (lk 12)	„Lugu on paha, ei maksa teiste pärast nahka turule viia“, ütlesin ma Grigori Aleksandrovitšile, haarasin ta käest kinni. (lk 26)	„Ei maksa teiste pärast oma nahka turule viia,“ ütlesin ma Grigori Aleksandrovitšile, haarates talt käest. (lk 17)
В их душе часто много добрых свойств, но ни на грош поэзии. (lk 505)	Nende hing sageli on hüveline, kuid mitte krossi eestki luuleline. (lk 47)	Nende hinges on sageli nii palju häid omadusi, kuid poeesiat mitte krossi eest. (lk 79)	Nende hinges on sageli palju häid omadusi, kuid mitte raasugi luulet. (lk 67)
Он довольно остер: эпиграммы его часто забавны, но никогда не бывают метки и злы: он никого не убьет одним словом; он не знает людей и их слабых струн, потому что занимался целую жизнь одним собою. (lk 505)	Ta on küllaltki teravmeelne; ta epigrammid sageli on väga lõbusad, kuid ei millalgi tabavad või valusad: ta ei mõista tappa sõnaga; ta ei tunne inimesi ja nende tundelisemaid keeli, sellepärast et ta kogu eluaeg on õppind ja vaadelnud ainult iseennast. (lk 47)	Ta on küllaltki teravmeelne: tema epigrammid on sageli lõbusad, kuid pole iialgi tabavad ja kurjad: ta ei tapa kedagi ühe sõnaga; ta ei tunne inimesi ja nende nõrku külgi, sellepärast et on tegelnud kogu eluaeg ainult iseendaga. (lk 80)	Ta on küllalt teravmeelne: tema epigrammid on sageli naljakad, kuid pole iialgi tabavad ja tignedad: ta ei tapa kedagi ühe sõnaga; ta ei tunne inimesi ja nende nõrku kohti, sest et on kogu eluaeg tegelnud ainult iseendaga. (lk 68)
«Есть еще одна фатера, – отвечал десятник, почесывая затылок, – только вашему благородию не понравится; там нечисто!» (lk 494)	„On veel üks urtsik,“ vastas ta kukalt sügades: «ainult teie kõrgeaususele ei sobi: säääl ei ole puhas!» (lk 38)	„Üks korter on veel,“ vastas kümnik ja kaapis kukalt, „ainult see ei meeldi teie aususele: seal on roojane.“ (lk 65)	„On veel üks korter,“ vastas kümnik kukalt sügades, „aga see ei meeldi teie aususele: seal on mustad lood.“ (lk 53)
Мне это надоело, и я вышел, твердо решившись достать	Vastik oli kõik see ning ma astusin välja urtsikust, kindlasti otsustades	Mind see tüütas ja ma väljusin, otsustades kindlasti	See tüütas mind ja ma läksin välja, otsustades kindlasti leida

ключ этой загадки. (lk 498)	lahendada tolle mõistatuse. (lk 41)	leida selle saladuse võtme. (lk 70)	selle mõistatuse võtme. (lk 58)
«Много видели, да мало знаете, а что знаете, так держите под замочком». (lk 500)	„Palju nägite, aga vähe teate; ja mis teate, see hoidke luku taga.” (lk 43)	„Palju nägite, aga vähe teate, seda hoidke luku taga.” (lk 72)	„Palju nägite, kuid vähe teate; aga mida teate, seda pidage salajas.“ (lk 60)
Присутствие энтузиаста обдает меня крещенским холодом и, я думаю, частые сношения с вялым флегматиком сделали бы из меня страстного мечтателя. (lk 509)	Kokkupuutumine entusiastiga hoovab musse otse ristimiskülma värinaid ja, ma arvan, sagedased kohtamised laisa flegmaatikuga võiksid mind muuta kirglikuks unistajaks. (lk 50)	Entusiasti juuresolek valdab mu üle kolmekuningapäeva külmaga, ja ma mõtlen, et sagedased koosviibimised loiu flegmaatikuga teeksid minust kirgliku unistaja. (lk 84)	Entusiasti juuresolekul valdab mind jäik osavõtmatuse, ja ma arvan, et sagedane läbikäimine loiu flegmaatikuga teeks minust kirgliku unistaja. (lk 72)
толковали об убеждениях: каждый был убежден в разных разностях. (lk 510)	vaidlesime veendumuste üle: igäüks oli veendund igasuguses tühjastähjas. (lk 52)	Arutleti veendumustest: igäihel oli mitmesuguseid veendumusi. (lk 86)	Arutleti veendumuste üle: igäüks oli veendunud kõige mitmesugusemais asjades. (lk 74)
Впрочем, в те минуты, когда сбрасывает трагическую мантию, Грушницкий довольно мил и забавен. (lk 506)	Muide noil hetkeil, kui Grušnitski heidab eneselt traagilisuse, ta on küllaltki armas ja lõbuski. (lk 48)	Muide, neil minuteil, kui Grušnitski heidab endalt traagilise mantli, on ta küllalt armas ja lõbus. (lk 80)	Muide, neil silmapilkudel, kui ta jätab kõrvale traagilisuse, on Grušnitski küllaltki armas ja lõbus. (lk 68)
Kultuurispetsiifilised elemendid			
– Вы, верно, недавно на Кавказе? (lk 457)	„Te näilisesti olete esmakordselt Kaukasis?“ (lk 4)	„Teie pole vist kaua Kaukasuses?“ (lk 14)	„Teie pole vist kaua Kaukaasias?“ (lk 6)
Так иногда отличный анатомик не умеет вылечить от лихорадки. (lk 509)	/.../ nii sageli oivaline anatoomik ei mõista ravida palavikulist! (lk 51)	/.../ nii ei oska mõnikord suurepärase anatoom ravida palavikku! (lk 85)	/.../ nii ei oska mõnikord suurepärase anatoom terveks ravida palavikust! (lk 73)
Вышел урядник и десятник. (lk 494)	Siin tulid kordnik ja kümnik. (lk 38)	Tulid kordnik ja kümnik. (lk 65)	Väljusid urjadnik ja kümnik. (lk 53)
Бывали примеры, что женщины	On olnud juhuseid, mil naised armusid	On olnud juhtumeid, kus naised on	On olnud juhtumeid, kus

<p>влюблялись в таких людей до безумия и не променяли бы их безобразия на красоту самых свежих и розовых эндимионов; (lk 510)</p>	<p>selliseisse inimesisse otse hulluseni ning iialgi ei oleks nad vahetand nende ebageeldivust värskimate ja roosaimate endimioonide iludusega; (lk 51)</p>	<p>armunud sellistesse inimestesse meeletuseni ja poleks vahetanud nende inetust kõige õrnemate ja roosade Endymionide kauniduse vastu; (lk 85)</p>	<p>naised armusid meeletuseni säärastesse meestesse ja poleks nende inetust vahetanud kõige värskemate ning roosamate Endymionide ilu vastu; (lk 73)</p>
<p>На крутой скале, где построен павильон, называемый Эоловой Арфой, торчали любители видов и наводили телескоп на Эльборус; между ними было два гувернера с своими воспитанниками, приехавшими лечиться от золотухи. (lk 504)</p>	<p>Äkilisele kaljule ehitet paviljonis, mida nimeteti Eooli Harfiks, seisid maastikuharrastajad ja juhtisid oma teleskoobi Elborusile; nende seas oli kaks guvernöri oma kasvatusalustega, kes olid sõitnud siia ravima end kõhuriketest. (lk 47)</p>	<p>Järsul kaljul, kuhu on ehitatud paviljon, mida kutsutakse Aiolose Harfiks, tolknesid väljavaatearmastajad ja juhtisid pikksilma Elbrusele; nende seas oli kaks kodukooliõpetajat oma kasvandikkudega, kes siia olid sõitnud ravima näärmehaigust. (lk 79)</p>	<p>Järsul kaljul, kuhu on ehitatud paviljon, mida kutsutakse Aiolose Kandleks, seisid väljavaadete armastajad ja vaatlesid läbi pikksilma Elbrust; nende hulgas oli kaks guvernööri oma kasvandikkudega, kes olid tulnud ravima skrofuloosi. (lk 67)</p>
<p>Его сюртук, галстук и жилет были постоянно черного цвета. Молодежь прозвала его Мефистофелем. (lk 510)</p>	<p>Ta alaliselt kandis musta kuube, lipsi ja vesti. Noorus hüüdis teda Mefistofeleks; (lk 52)</p>	<p>Tema kuub, lips ka vest olid alati musta värvi. Noorus nimetas teda Mefistoks. (lk 86)</p>	<p>Tema kuub, kaelaside ja vest olid alati musta värvi. Noorsugu kutsus teda Mefistoks. (lk 74)</p>
<p>Ямщик остановил усталую тройку у ворот единственного каменного дома, что при въезде. (lk 494)</p>	<p>Kutsar peatas kolmehobuse sõiduki ainsama kivimaja värava ees, mis kohe linna servas. (lk 38)</p>	<p>Postipoiss peatas väsinud troika ainsa kivimaja värava ees, mil oli kohe linna sissesõidul. (lk 65)</p>	<p>Postipoiss peatas väsinud troika otse linna ääres asuva ainsa kivimaja värava ees. (lk 53)</p>
<p>Караван верблюдов (lk 457)</p>	<p>Karavaan kaamleid (lk 4)</p>	<p>Kaamelite karavan (lk 13)</p>	<p>Kaamelite karavan (lk 5)</p>
<p>Гуд-гора (lk 458)</p>	<p>Gut-mägi (lk 5)</p>	<p>Gut-mägi (lk 16)</p>	<p>Gud-mägi. (lk 8)</p>
<p>– Вот и Крестовая! – сказал мне штабс-капитан, когда мы съехали в Чертову долину, указывая на</p>	<p>— „Ja olemegi Krestovoi jalal!“ tähendas staabikapten, kui olime saabund Tšertovi</p>	<p>„Seal ongi Krestovaja!“ ütles mulle staabikapten, kui me alla Tšertovaja orgu</p>	<p>„Seal ongi Krestovaja!“ ütles staabikapten mulle, kui me sõitsime alla</p>

ХОЛМ, ПОКРЫТЫЙ пеленою снега; (lk 474)	orgu , ja näitas lumme uppund kõrgustikule; (lk 19)	sõitsime, näidates künkale, mis oli kaetud lumilinaga; (lk 37)	Tšertova orgu , osutades lumevaibaga kaetud künkale. (lk 28)
Тамань (lk 494)	Tamanj (lk 38)	Taman (lk 65)	Taman (lk 53)
– А вы долго были в Чечне ? (lk 459)	„Kas te olite kaua Tšetšnas ?“ (lk 6)	„Kas teie Tšetšnaas kaua olite?“ (lk 17)	„Kas teie olite kaua Tšetšnas ?“ (lk 9)
Каменный Брод (lk 459)	Kammenoi läbikäik (lk 6)	Kamennõi Brod (lk 17)	Kamennõi Brod (lk 9)
червонец (lk 461)	tšervoonets (lk 8)	tšervoonets (lk 19)	tšervoonets (lk 11)
Подъехав к подошве Койшаурской Горы, мы остановились возле духана . (lk 457)	Jõudnud Koišauri mäejalale, peatusime duhhaanis . (lk 4)	Peatusime duhhani kõrval (samuti olemas tõlkija märkus, et duhhan on pood, kõrts Kaukaasias). (lk 13)	Jõudnud Koišauri mäe jalamile, peatusime duhhani juures. (all olemas tõlkija märkus, et duhhan on külakõrts Kaukaasias). (lk 5)
/.../ едят, пьют бузу ; потом начинается джигитовка , /.../. (lk 462)	/.../ süüakse ja juuakse; siis algab džigiteerimine . (lk 8)	/.../ süüakse, juuakse buzat ; siis algab džigitovka /.../. (lk 20)	/.../ süüakse, juuakse buzaad ; siis algab džigiteerimine /.../. (lk 12)
Юнкер (lk 505)	Junker (lk 47)	Junkur (lk 79)	Junkur (lk 67)
/.../ завтра отправлюсь в Геленджик . (lk 495)	/.../ homme sõidan Helendžik'ki . (lk 38)	/.../ homme sõidan Gelendžikki . (lk 66)	/.../ homme asun teele Gelendžikki . (lk 54)
Пойду к Елизаветинскому источнику : там, говорят, утром собирается все водяное общество. (lk 504)	Lähen Elisavetinski allikale : sääl, räägitakse, hommikuti koguneb kogu tervisvete seltskond. (lk 46)	Lähen Eliisabeti allikale : räägitakse, et sinna koguneb hommikul kogu tervisvee-seltskond. (lk 77)	Läheb Elisabeti allikale : räägitakse, et hommikuti koguneb sinna kogu tervisveeseltskond. (lk 66)
/.../ ветер, врываясь в ущелья, ревел, свистал, как Соловей-разбойник /.../. (lk 475)	/.../ tuul tungis kuristikesse, vilistas ja huilgas otsekui Solovei-Razboinik /.../. (lk 20)	Tuul, murdes kaljulõhedesse, möirgas, vilistas nagu röövel Solovei , /.../. (lk 37)	Tuul möirgas ja vilistas kaljulõhedesse tungides nagu röövel-Ööbik /.../. (lk 28)
Скат Машука (lk 504)	Mašuki kallak (lk 47)	Mašuka kallak (lk 78)	Mašuki nõlvak (lk 67)
Tõlkenihked			
Он скептик и материалист, как все	Ta on skeptik ja materialist, nagu	Ta on skeptik ja materialist nagu	Ta on skeptik ja materialist, nagu

<p>почти медики, а вместе с этим поэт, и не на шутку, – поэт на деле всегда и часто на словах, хотя в жизнь свою не написал двух стихов. (lk 509)</p>	<p>peaaegu kõik arstid, ja ühtlasi ka luuletaja — ja mitte ainult naljaks: tegelikult on ta luuletaja, sageli ka sõnades, ehkki ta kogu oma elu vältel pole kirjutanud kahtki luuletust. (lk 51)</p>	<p>peaaegu kõik meedikud, aga ühes sellega poet – ja mitte nalja pärast; tegudes on ta poet ja alati ja sõnades sageli, kuigi ta oma elus pole kirjutanud kahtegi luuletust. (lk 85)</p>	<p>peaaegu kõik arstiteadlased, aga ühtlasi ka poet, ja mitte naljapärast, – ta on poet tegudes alati ja sõnades sageli, ehkki pole oma elus kirjutanud kaht värssigi. (lk 73)</p>
<p>«На, купи себе пряников». (lk 502)</p>	<p>„/.../ säh, osta enesele maiustusi.“ (lk 45)</p>	<p>„Säh, osta enesele praänikuid.“ (lk 76)</p>	<p>„Säh, osta endale praänikuid.“ (lk 63)</p>
<p>Я отвечал, что много есть людей, говорящих то же самое; что есть, вероятно, и такие, которые говорят правду; что, впрочем, разочарование, как все моды, начав с высших слоев общества, спустилось к низшим, которые его донашивают, и что нынче те, которые больше всех и в самом деле скучают, стараятся скрыть это несчастье, как порок. (lk 480)</p>	<p>Vastasin, et on inimesi, kes mõtlevad ja kõnelevad sama, et on isegi ka niisuguseid, kes kõnelevad tõtt; et muide pettumus kõiges, samuti kui kõik moed, alates seltskonna koorekihist, on haarand ka madalamal astmel olevaid kihitusi, kes selle lõplikult ära kulutavad, ning et tänapäev nood inimesed, kes tõelisesti kõige rohkem igvust tunnevad, kõigiti püüavad seda õnnetust varjata kui pahelist nähet. (lk 24)</p>	<p>Ma vastasin, et on palju inimesi, kes kõnelevad sedasama; et on arvatavasti ka niisuguseid, kes kõnelevad tõtt; et muide pettumus, nagu kõik moed, võttes alguse seltskonna kõrgemaist kihtidest, on lasknud madalamaile, kes selle omaks võtavad, ja et nüüd need, kes kõige rohkem ja tõepoolest tunnevad igavust, püüavad seda õnnetust varjata nagu kuritegu. (lk 44)</p>	<p>Ma vastasin, et on palju inimesi, kes räägivad sedasama, et on tõenäoliselt ka selliseid, kes räägivad tõtt; et muide, pettumine on, nagu kõik moed, saades alguse ühiskonna kõrgemaist kihtidest, laskunud madalamaile, kes seda edasi kannavad, ka et nüüd need, kes kõige enam ja tõeliselt igavust tunnevad, püüavad varjata seda õnnetust nagu pattu. (lk 35)</p>
<p>Его приятели, то есть все истинно порядочные люди, служившие на Кавказе, напрасно старались восстановить его</p>	<p>Werneri sõbrad, tähendab kõik tõelisesti korralikud inimesed, kes teenisid Kaukasias, tagajärjetult üritasid jalule seada ta</p>	<p>Tema sõbrad, see tähendab kõik tõesti korralikud inimesed Kaukaasias, püüdsid asjata jalule seada tema langenud krediiti. (lk 85)</p>	<p>Tema sõbrad, s. o. Kõik tõeliselt korralikud inimesed, kes teenisid Kaukaasias, püüdsid asjatult tema langenud</p>

упавший кредит. (lk 510)	langend krediiti. (lk 51)		usaldust jalule seada. (lk 73)
Наследники отыщутся сами. (lk 555)	Pärijad leiduvad isegi. (lk 89)	Pärijad otsitakse üles niikuinii. (lk 143)	Pärijad ilmuvad ise välja. (lk 127)
В вашей галиматье, однако ж, есть идея. (lk 511)	„Te lobisemises siiski on idee.“ (lk 52)	„Meie jaburdusel on siiski üks mõte.“ (lk 87)	„Teie targutuses on siiski üks mõte.“ (lk 75)
Его маленькие черные глаза, всегда беспокойные, старались проникнуть в ваши мысли. (lk 510)	Ta väikesed, mustad, alati rahutud silmad püüdsid tungida ta mõttesse. (lk 52)	Tema alati rahutud väikesed mustad silmad püüdsid tungida teie mõttesse. (lk 86)	Ta alati rahutud väikesed mustad silmad püüdsid tungida teie mõtetesse. (lk 74)
/.../ он стриг волосы под гребенку /.../. (lk 510)	/.../ ta pügas juukseid kammi all /.../. (lk 51)	/.../ ta pügas oma pea paljaks /.../. (lk 86)	/.../ ta kandis lühikeseks lõigatud juukseid /.../. (lk 73)
– Я богаче вас, – сказал я, – у меня, кроме этого, есть еще убеждение – именно то, что я в один прегадкий вечер имел несчастье родиться. (lk 510)	— Olen rikkam teist, ütlesin ma: — mul on lisaks sellele veel veendumus ja nimelt, et ühel äärmiselt rumalal õhtul mul oli õnnetus sündida. (lk 52)	„Olen teist rikkam,“ laususin ma, „mul on peale selle veel veendumus ja nimelt see, et mul ühel ülivastikul õhtul oli õnnetus sündida.“ (lk 86)	„Ma olen rikkam kui teie,“ ütlesin mina. „Mul oli ühel vastikul õhtul õnnetus sündida.“ (lk 74)
«Нет, вы (или ты) этого не должны знать! Ваша чистая душа содрогнется! Да и к чему? Что я для вас! Поймете ли вы меня?» – и так далее. (lk 506)	„ei, teie (või sina) seda ei tohi teada! Teie neitsilik hing võib rebeneda! Ja milleks ma kõnelen nii! Mis olen ma teile! Kas mõistate mind?..“ ja nii edasi. (lk 48)	„...ei, teie (või sina) ei pea seda teadma! Teie puhas hing võpatab! Ja milleks? Mis olen teile mina? Kas te mõistate mind?...“ ja nõnda edasi. (lk 80)	„...ei, teie (või sina) ei tohi seda teada! Teie puhas hing võpatab! Ja milleks? Mis olen mina teile? Kas te suudate mind mõista?...“ ja nõnda edasi. (lk 68)
Княжна Мери (lk 503)	Vürstinna Mary (lk 46)	Printsess Mary (lk 77)	Vürstitar Mary (lk 65)
Может быть, я хочу быть убит... (lk 558)	Võib-olla ma ise ihkan surma... (lk 92)	Võib olla, et ma tahan surma... (lk 147)	Võib-olla ma tahan saada tapetud... (lk 132)
Вообразите, что у меня желчная горячка; я могу выздороветь, могу и умереть; /.../. (lk 554)	Kujutlege, et mul on maks haige; ma võin paraneda, võin ka surra; /.../. (lk 89)	Kujutlege, et mul on kollane palavik; võin terveks saada, võin aga ka surra; /.../. (lk 142)	Kujutlege, et mul on sapipalavik; ma võin terveks saada, kuid võin

			ka surra; /.../. (lk 126)
Я был секундантом на 5 дуэлях, и уж знаю, как это устроить. (lk 551)	Olen sekundeerind viiel kahevõitlusel ja juba tean, kuidas asja sääda. (lk 87)	Olen sekundandiks olnud viiel kahevõitlusel ja tean, kuidas seda korraldada. (lk 138)	Olen olnud sekundandiks viiel duellil ja tean, kuidas seda korraldada. (lk 123)
А если будете убиты?.. (lk 555)	Aga kui tapetakse teid? (lk 89)	Aga kui teid surmatakse? (lk 143)	Aga kui saate surma? (lk 127)
Друзья, которые завтра меня забудут или, хуже, возведут на мой счет бог знает какие небылицы; женщины, которые, обнимая другого, будут смеяться надо мною , чтоб не возбудить в нем ревности к усопшему, – бог с ними! (lk 555)	— Sõbrad on, kes homme mu unustavad, või veel pahem, minust levitavad Jumal teab mihukesi võimatusi; naisterahvad on, kes kinkides kaisutusi teisele naeravad mu üle , et mitte kadedust äratada koolnu vastu, — Jumal nendega! (lk 90)	Sõbrad, kes mind homme unustavad või, mis pahem, minu arvele luuletavad jumal teab milliseid olematuid asju; naised, kes, kaisutades teist, hakkavad mind naerma , et mitte äratada temas armukadedust hingusele läinu vastu, – jumal nendega! (lk 143)	Sõbrad, kes mind homme unustavad, või mis veel halvem, kannavad minu arvele jumal teab milliseid olematuid asju; naised, kes süleldes teist naeravad minu üle , et mitte äratada temas armukadedust kadunu vastu, – jumal nendega! (lk 128)
Да притом Григорий Александрович каждый день дарил ей что-нибудь: первые дни она молча гордо отталкивала подарки, которые тогда доставались духанщице и возбуждали ее красноречие. Ах, подарки! Чего не делает женщина за цветную тряпичку!.. (lk 470)	Siis veel Grigori Aleksandrovitš iga päev kinkis talle midagi; esimesil päevil ta vaikides ja uhkesti tõrjus tagasi kõik kingid, millised langesid siis saagiks perenaisele, ergutades selle kõneosavust neiu veenmiseks. Ah, kingid! Milleks kõigeks küll on naisterahvas valmis kirju räbalakese eest! (lk 15)	Seejuures kinkis Grigori Aleksandrovitš talle iga päev midagi; esimestel päevadel lükkas ta vaikides ja uhkelt tagasi kingid, mis siis said duhanainaise omaks ja äratasid tema kõneosavuse. Ah, kingitused! Mida kõik ei tee naisterahvas lillelise nartsu pärast!.. (lk 31)	Pealegi kinkis Grigori Aleksandrovitš talle iga päev midagi; esimestel päevadel lükkas ta vaikides, uhkelt tagasi kõik kingitused, mis siis said kõrtsmikunaisele ja päästsid lahti tema kõnevoolu. Ah, need kingitused! Mida naine kõik ei tee värvilise lapikese pärast!.. (lk 22)
Уж по крайней мере наши кабардинцы или чеченцы хотя	Meie kabardiinid ja tšetseenid, olgugi röövlid ja vaesed	Meie kabardiinid ka tšetseenid, kuigi nad on röövlid,	Meie kabardiinid ja tšetseenid, kuigi nad on röövlid ja

разбойники, голыши , зато отчаянные башки, а у этих и к оружию никакой охоты нет: порядочного кинжала ни на одном не увидишь. (lk 459)	otse lageduseni , kangelaslikult uhkesti kannavad päid; aga neil siin pole lusti ka relvade järgi: korralikku pistnuga ei näe ühelgi. (lk 6)	purupaljad , on selle eest vähemalt hulljulged kavalpead; aga neil siin pole relvagi jaoks mingit lusti: ei näe sa ühegi juures korralikku vestutki . (lk 17)	puupaljad , on selle eest vähemalt uljaspead; nendel siin aga pole ka relva vastu mingit huvi: korralikku kinžalli ei näe sa ühelgi. (lk 9)
Они исповедывают глубокое презрение к провинциальным домам и вздыхают о столичных аристократических гостиных , куда их не пускают. (lk 504)	Sügav vastikus provintsi daamide vastu on nende usutunnistuseks ja nad ohkavad päälinna aristokraatlike võõrastetubade järgi, kuhu neid sisse ei lasta. (lk 47)	Nad jutlustavad sügavat põlgust provintsimajade suhtes ja õhkavad pealinna aristokraatsete salongide järele, kuhu neid ei lasta. (lk 78)	Nad tunnevad sügavat põlgust provintsimajade vastu ja õhkavad pealinna aristokraatsete võõrastetubade järele, kuhu neid ei lasta. (lk 66)
Кругом было тихо, так тихо, что по жужжанию комара можно было следить за его полетом. (lk 458)	Oli vaikne, nii vaikne, et kihulase inisemisest võis seirata selle lennu suunda. (lk 5)	Ümberringi oli nii vaikne, et sääse sumina järgi sai jälgida ta lendu. (lk 15)	Ümberringi oli nii vaikne, et sääse pirina järgi võis jälgida tema lendu. (lk 7)
Он закидывает голову назад , когда говорит, и поминутно крутит усы левой рукой, ибо правой опирается на костыль. (lk 505)	Kõneldes ta viskab oma pääd taha ja vasema käega keerutab paremat vurru, sest parema käega ta toetub kargule. (lk 47)	Ta heidab pea selga , kui räägib, ja keerutab pahema käega iga minut vurre, sest paremaga toetub kargule. (lk 79)	Kõneldes heidab ta pea tagasi ja keerutab iga minut vasaku käega vurrusid, kuna paremaga toetub kargule. (lk 67)
Я его также не люблю ; я чувствую, что мы когда-нибудь с ним столкнемся на узкой дороге, и одному из нас несдобровать. (lk 505)	Ma ei salli teda : ma aiman, et me kord vastamisi satume kitsal teel, — ja siis läheb ühel meist väga halvasti. (lk 48)	Minagi ei armasta teda : tunnen, et me temaga kunagi kitsal teel kokku põrkame, — ja ühel meist ei lähe hästi. (lk 80)	Ka mina ei salli teda : ma tunnen, et me põrkame temaga kord kitsal teel kokku, ja ühel meist ei lähe siis hästi. (lk 68)
Я лгал; но мне хотелось его побесить . (lk 509)	Ma valetasin; aga ma tahtsin haavata teda . (lk 50)	Ma valetasin, kuid ma tahtsin teda vihastada . (lk 84)	Ma valetasin; kuid ma tahtsin teda vihale ajada . (lk 72)
«Пьющие утром воду — вялы, как все больные, а пьющие вино повечеру —	/.../ kes hommikul joovad mineraalvett, on väsind-roidund nagu ikka haiged,	„Need, kes hommikul on joonud vett, on loiud nagu kõik haiged, aga need, kes	„Need, kes joovad hommikul vett, on loiud nagu kõik haiged, need aga,

несносны, как все здоровые». (lk 506)	aga kes õhtuti veine ja viinu joovad, on väljakannatamatud nagu kõik tervisküllased. (lk 48)	õhtul on joonud viina – talumatud nagu kõik terved“. (lk 81)	kes joovad õhtul viina , talumatud nagu kõik terved“. (lk 69)
Женские общества есть; только от них небольшое утешение: они играют в вист, одеваются дурно и ужасно говорят по-французски. (lk 506)	Nais-seltskond on, kuid neist on kehv lohutus: mängivad alalõpmatult visti, riietuvad maitselagedalt ja räägivad võimatut prantsuskeelt. (lk 48)	Naiste seltskond on olemas, ainult neist pole suurt lohutust: nad mängivad visti, riietuvad halvasti ja kõnelevad prantsuse keelt hirmsasti! (lk 81)	Naiste seltskond on olemas, kuid neist on vähe lohutust: nad mängivad visti, riietuvad halvasti ja räägivad hirmsasti prantsuse keelt. (lk 69)
легкая шелковая косынка вилась вокруг ее гибкой шеи. (lk 506)	kerge siidist pael lailas ta voolit ja paenduva kaela ümber. (lk 48)	Kerge siidist kolmnurkne rätt oli tal mähitud painduva kaela ümber. (lk 81)	Kerge siidist rätik oli mähitud ümber ta nõtkes kaela. (lk 69)
Когда она прошла мимо нас, от нее повеяло тем неизъяснимым ароматом, которым дышит иногда записка милой женщины. (lk 506)	Möödudes meist ta enesest levitas säärast aroomi, millise järgi teinekord lõhnab vaid armastetavalt naisterahvalt saadud kirjake. (lk 48)	Kui ta meist möödus, hoovas temast seda seletamatut aroomi, millist lõhnab mõnikord armsa naise kiri. (lk 81)	Kui ta meist möödus, hoovas temast seda seletamatut aroomi, mida hõngab vahel armsa naise kiri. (lk 69)
Эта гордая знать смотрит на нас, армейцев , как на диких. (lk 507)	See kõrk koorekiht kohtleb meid, jalgväelasi , kui metsikuid. (lk 49)	See uhke seisus vaatab meile jalaväelastele nagu metslastele. (lk 81)	See kõrk aristokraatia vaatab meile armeelastele nagu metslastele. (lk 69)
а кто этот господин , который к ним подходит и так услужливо подает им стакан? (lk 507)	Aga kes on too härра , kes nende juure astus ja nii aupaklikult neile klaasi ulatab? (lk 49)	Aga kes on see härра , kes nende juurde astub ja neile nii teenistusvalmilt klaasi ulatab? (lk 80)	Aga kes on see isand , kes nende juurde astub ja neile nii teenistusvalmilt klaasi ulatab? (lk 69)
Увы! моя шкатулка, шашка с серебряной оправой, дагестанский кинжал – подарок приятеля – все исчезло. (lk 503)	Ja paraku, mu väärtasjade kastike, hõbedaga kaunistet mõök ja dagestani pistnuga — kingitus mulle mu	Oh häda! Mu šatull, mu hõbedaga kaunistatud mõök, Dagestani vestu – sõbra kingitus , kõik oli kadunud. (lk 76)	Oh häda! Mu laekake, hõbedaga kaunistatud mõök, Dagestani kinžall – sõbra kingitus – , kõik olid kadunud. (lk 63)

	parimalt sõbralt — olid kadund. (lk 54)		
У нее такие бархатные глаза – именно бархатные: я тебе советую присвоить это выражение, говоря об ее глазах. (lk 507)	Ta silmad on otsekui sametist, — nimelt sametist: soovitan sul tarvitada seda väljendust, kui räägid ta silmadest; (lk 49)	Tal on nii sametised silmad: ma soovitan sul omandada seda ilmet, kõneldes tema silmadest; (lk 82)	Tal on nii sametised silmad, — just nimelt sametised: soovitan sul omaks võtta see väljendus, kõneldes tema silmadest. (lk 70)
жаль, что она не улыбнулась на твою пышную фразу. (lk 507)	Kahju, et ta ei naeratand su õhulise fraasi üle. (lk 49)	Kahju, et ta su lopsaka fraasi peale ei naeratanud. (lk 82)	Kahju, et ta ei naeratanud sinu hiilgava fraasi peale. (lk 70)
Во-первых, я пишу не повесть, а путевые записки; следовательно, не могу заставить штабс-капитана рассказывать прежде, нежели он начал рассказывать в самом деле. (lk 474)	— Esiteks, ma ei kirjuta jutustust, pigemini reisimärkmeid, — järelikult ei saa sundida staabikaptenit jutustama enne, kui ta tõepoolest jutustama hakkab. (lk 19)	Esiteks ei kirjuta ma mitte uudisjuttu, vaid reisikirjeldust: järelikult ei saa ma panna staabikaptenit jutustama varem, kui ta tõeliselt hakkas. (lk 36)	Esiteks, ma ei kirjuta novelli, vaid reisikirjeldust: järelikult ei saa ma panna staabikaptenit jutustama varem, kui ta tegelikult jutustama hakkas. (lk 27)
Эта комедия начинала меня надоедать, и я готов был прервать молчание самым прозаическим образом, то есть предложить ей стакан чая, как вдруг она вскочила, обвила руками мою шею, и влажный, огненный поцелуй прозвучал на губах моих. (lk 500)	Säärane komöödia lõppeks ähvardas mind välja paisata tasakaalust ning ma juba tahtsin selle katkestada kõige proosalikumal kujul, s.t. pakkuda talle klaas teed, kui ta äkki sööstis omalt istmelt, embas oma pehmete käsivartega mu kaela ja surus mu huulile põletava suudluse. (lk 43)	See komöödia hakkas mulle igavaks minema, ja ma olin valmis vaikimist katkestama kõige proosalisemal viisil, see on, temale klaasi teed pakkuma, kui ta järsku püsti kargas, oma käed mu kaela ümber põimis, ja siis kõlas mu huultel märg, tuline suudlus. (lk 73)	See komöödia hakkas mind tüütama ja ma olin valmis katkestama vaikust kõige proosalisemal kombel, see on, pakkuma talle klaasi teed, kui ta järsku püsti kargas, käed mu kaela ümber põimis, ja niiske, kuum suudlus kajas mu huultel. (lk 61)
На стене ни одного образа – дурной знак! (lk 495)	Seinal ei ainustki pühaku kuju — halb tunnusmärk! (lk 39)	Seinal mitte ühtegi pühapilti – halb tundemärk! (lk 67)	Seinal mitte ühtki pühapilti – halb märk. (lk 55)

В эту минуту прошли к колодцу мимо нас две дамы: одна пожилая , другая молоденькая, стройная. (lk 506)	Samal hetkel kaks daami möödusid meist kaevu suunas: üks neist oli elatang , teine noor ja sihvakas. (lk 48)	Sel minutil möödus meist mööda kaevu juurde kaks daami: üks vanapoolne , teine nooruke, sale. (lk 81)	Sel hetkel astusid meist mööda kaevu juurde kaks daami: üks elatanud , teine nooruke, sale. (lk 69)
Väljajätud/lisandused			
Нынешний год из Москвы одна только княгиня Лиговская с дочерью; но я с ними незнаком. (lk 506)	Tänavusel hooajal ainult üksainus vürstiproua Ligovskaja oma tütreaga on siin, kuid ma pole tuttav nendega. (lk 48)	Tänavu on Moskvast vürstinna Ligovskaja tütreaga, kuid ma pole nendega tuttav. (lk 81)	Tänavu on Moskvast ainult vürstinna Ligovskaja oma tütreaga; kuid ma pole nendega tuttav. (lk 69)
Кстати, об этом кресте существует странное, но всеобщее предание, будто его поставил Император Петр I , проезжая через Кавказ; /.../. (lk 457)	Muide sellest ristist sääl püsib imeline ja peaaegu üldtuntud legend, et selle olevat püstitand tsaar Peeter I . (lk 20)	Muide, selle risti kohta on olemas imelik, aga üldiselt usutav jutt, nagu oleks selle püstitanud Peeter I , kui ta läbi Kaukaasia sõitis; /.../. (lk 38)	Muide, selle risti kohta on olemas imelik, kuid levinud legend, nagu oleks selle püstitanud keiser Peeter I , kui ta sõitis läbi Kaukaasia; /.../. (lk 28)
Лицо ее было покрыто тусклой бледностью , изобличавшей волнение душевное; /.../. (lk 500)	Ta näol mängles hingelist erutust väljendav õrn-õrn ja läbipaistev kahvatus ; /.../. (lk 43)	Ta nägu oli kaetud tuhmi kahvatusega , mis avaldas hingelist erutust; /.../. (lk 73)	Tema nägu kattis tuhm kahvatus , mis ilmutas hingelist ärevust; /.../. (lk 60)
И тогда можно будет очень легко объяснить эту скоропостижную смерть неудачным прыжком . (lk 557)	Too, kes saab haavata, kindlasti kukub alla kalju servalt ning teravatele kividele rebeneb tükeks; kuuli lõikab doktor välja ja siis võib surma seletada õnnetu juhusega . (lk 91)	See, kes saab haavata, lendab tingimata alla ja kukub puruks; kuuli võtab doktor välja, ja siis on üsna kerge seletada seda äkilist surma ebaõnnestunud hüppega . (lk 145)	See, kes saab haavata, lendab tingimata alla ja kukub puruks; kuuli võtab doktor välja, ja siis on väga kerge seda äkilist surma seletada ebaõnnestunud hüppega . (lk 130)
«Взойдем в лодку», – сказала моя спутница . (lk 501)	„Läheme venesse,“ ütles mu ilus kaaslane . (lk 44)	„Lähme lootsikusse,“ ütles mu saatja . (lk 74)	„Astume paati,“ ütles mu kaaslane . (lk 61)

<p>/.../ она среднего роста, блондинка, с правильными чертами, цвет лица чохоточный, а на правой щеке черная родинка; ее лицо меня поразило своей выразительностью. (lk 513)</p>	<p>/.../ ta on keskmist kasvu, valgevereline, kaunite joontega, tiisiku näoilmega ja ta paremal palgel on must sündimismärk: oma ilmeka näoga ta on tähelepanuvääriv. (lk 54)</p>	<p>Ta on keskmist kasvu, korrapäraste näojoontega, näovärv tiisikusene ja paremal põsel must sünnimärk: tema nägu üllatas mind väljendusrikkusega. (lk 90)</p>	<p>Ta on keskmist kasvu, blond, korrapäraste näojoontega, tiisikushaige jumega, ja paremal põsel on must sünnimärk: tema nägu hämmastas mind oma ilmekusega. (lk 77)</p>
<p>Правильный нос в России реже маленькой ножки. (lk 499)</p>	<p>Täisi õigeid ja ilusaid ninasid Venes näeme harvemini kui väikesi jalgu. (lk 42)</p>	<p>Korrapärane nina on Venemaal haruldasem kui väike jalg. (lk 72)</p>	<p>Korrapärane nina on Venemaal haruldasem kui väike jalg. (lk 59)</p>
<p>— А Бог ее знает, кто она, коли не дочь; да вон старуха сидит теперь в своей хате. Я взошел в лачужку. (lk 498)</p>	<p>— Aga Jumal teab kes see's oli, kui tütar ei olnud; vanamoor ise on praegu urtsikus. Läksin sinna. (lk 41)</p>	<p>„Aga jumal teda teab, kes ta on, kui mitte tütar; vanaeit aga istub praegu seal oma onnis.“ Läksin hurtsikusse. (lk 67)</p>	<p>„Tont teda teab, kes ta siis on, kui ei ole tütar. Eit aga istub nüüd oma tares.“ Ma astusin hurtsikusse. (lk 57)</p>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Darja Melnik,

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

**M. LERMONTOVI „MEIE AJA KANGELASE“ KOLME EESTINDUSE ANALÜÜS
KIRJANIK-TÕLKIJA VS TÕLKIJA SEISUKOHAST,**

mille juhendaja on Sirje Kupp-Sazonov,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

1. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Darja Melnik

Tartus, 20.05.2021

Olen lõputöö kirjutanud iseseisvalt. Kõigile töös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõtteliste seisukohtadele ning muudest allikaist pärinevatele andmetele on viidatud.

Autor: Darja Melnik

.....

(allkiri)

.....

20.05.2021